

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної
безпеки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

зі спеціальності 081 «Право»

Тема: «Адміністративно-правове забезпечення державної політики у сфері
науки»

Завідувач кафедри

(підпис)

д.ю.н. Гаруст Ю. В.

Керівник проекту

(підпис)

к.ю.н. Колеснікова М.В.

Виконавець

студентка групи Ю.мз-72с

(підпис)

Соколова В. В.

Суми 2018

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Навчально-науковий інститут права

Кафедра адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки

Освітній ступінь «магістр»

Спеціальність 0.81 «Право»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Ю. В. Гаруст

«__» _____ 20__ року

З А В Д А Н Н Я НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Соколової Валерії Валеріївни

1. Тема проекту (роботи) **Адміністративно-правове забезпечення державної політики у сфері науки**

керівник роботи **Колеснікова Марія Вікторівна, кандидат юридичних наук**

затверджені наказом по університету від «__» _____ 20__ року № _____

2. Термін здачі студентом закінченого проекту _____

3. Вихідні дані проекту (роботи) _____

4. Зміст магістерської роботи (перелік питань, які потрібно розробити). Визначити періодизацію становлення та розвитку наукової діяльності. З'ясувати поняття науки як об'єкта адміністративно-правового регулювання. Проаналізувати нормативно-правове регулювання у сфері наукової діяльності в Україні. Охарактеризувати адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні. Встановити та охарактеризувати форми та методи державної політики у науковій сфері в Україні. Узагальнити зарубіжний досвід державної політики у науковій сфері та можливості імплементації такого досвіду для України. Визначити актуальні питання та розробити конкретні пропозиції і рекомендації для напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень). Графічний матеріал відсутній.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада керівника	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Колеснікова М. В., старший викладач кафедри АГПФЕБ		
2	Колеснікова М. В., старший викладач кафедри АГПФЕБ		
3	Колеснікова М. В., старший викладач кафедри АГПФЕБ		

7. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів магістерської роботи	Строк виконання етапів магістерської роботи	Примітка
1	Ознайомлення із темою кваліфікаційної роботи, вивчення та дослідження проблематики, підбір літератури		
2	Складання плану та визначення основних питань, що мають бути відображені у розділах		
3	Вивчення літератури з першого розділу та його написання		
4	Дослідження питання, віднесеного до другого розділу та його написання		
5	Написання наукової статті до фахового видання		
6	Вивчення питань третього розділу та його написання		
7	Розробка загальних пропозицій та висновків роботи		

Студент-дипломник

_____ (підпис)

Соколова В. В.

(прізвище та ініціали)

Керівник проекту

_____ (підпис)

Колеснікова М. В.

(прізвище та ініціали)

РЕФЕРАТ

Структура й обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що містять 7 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 93 сторінки. Список використаних джерел включає 91 найменування та розміщений на 9 сторінках.

Актуальність. Державна політика у науковій галузі являє собою усталену стратегію і тактику взаємовідносин держави в особі уповноважених органів з інститутом науки з метою забезпечення наукового та інноваційно-технологічного розвитку країни. У сучасних умовах економічного розвитку все більшого значення набуває фактор інтелектуального потенціалу суспільства, зокрема, наукова галузь. Саме це зумовлює створення умов, які стимулюють ефективну трансформацію результатів наукових досліджень в інновації. Задля досягнення такої мети необхідно постійно модернізувати сферу досліджень та розробок. Найбільшу роль у реалізації державної наукової політики в Україні відіграють саме суб'єкти адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні.

Для успішного здійснення процесів модернізації в євроінтеграційному контексті все більш важливого значення набуває нормативно-правове регулювання відносин, які виникають та існують в системі наукової сфери, а також органи, що здійснюють управління нею та реалізацію державної політики. Саме адміністративно-правове регулювання стає дієвим інструментом розвитку наукової галузі. Однією із найактуальніших проблем розвитку сучасної сфери науки в Україні є створення, удосконалення та подальший розвиток адміністративно-правового регулювання наукової сфери на визнаних загальноправових принципах. Саме тому, вивчення та комплексний аналіз зарубіжного досвіду регулювання та реалізації державної політики у сфері науки надасть змогу критично оцінити вітчизняну нормативно-правову базу, систему суб'єктів, розкрити недоліки, визначити переваги та виробити напрямки удосконалення.

Враховуючи вищезазначене, актуалізується питання щодо детального та чіткого визначення і комплексного аналізу забезпечення та реалізації державної політики у сфері науки. Це можливо досягти шляхом пошуку нових напрямків удосконалення адміністративно-правового забезпечення державної політики у науковій сфері та її розвитку в контексті імплементації світового досвіду, враховуючи євроінтеграційні процеси.

Метою роботи є проведення комплексного компаративного аналізу адміністративно-правового забезпечення наукової сфери України та зарубіжних країн, а також врахування закордонного досвіду для удосконалення вітчизняного законодавства, а також концептуального бачення вирішення проблеми адміністративно-правового забезпечення сфери науки.

Досягнення поставленої мети обумовило вирішення *таких задач*: провести періодизацію становлення та розвитку наукової діяльності; з'ясувати поняття науки як об'єкта адміністративно-правового регулювання; проаналізувати нормативно-правове регулювання у сфері наукової діяльності в Україні; охарактеризувати адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні; встановити та охарактеризувати форми та методи державної політики у науковій сфері в Україні; узагальнити зарубіжний досвід державної політики у науковій сфері та можливості імплементації такого досвіду для України; визначити актуальні питання та розробити конкретні пропозиції і рекомендації для напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки.

Об'єктом роботи є державна політика у сфері науки України.

Предметом кваліфікаційної роботи є адміністративно-правове забезпечення державної політики у сфері науки в Україні.

Методи дослідження. У роботі для розкриття обраної теми використовувалися такі методи: системного аналізу; історичний; логіко-семантичний та діалектичний; системно-функціональний; метод

структурно-функціонального аналізу; порівняльно-правовий метод; аналітичний та спеціальний юридичний; метод узагальнення.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є одним із перших комплексних компаративних досліджень, що спрямоване на визначення адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки України в контексті сучасних тенденцій розвитку світової науки. Результати, що відображають наукову новизну полягають у такому:

вперше:

- проведено системну порівняльну характеристику системи суб'єктів, адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні та зарубіжних країнах;
- критично оцінено стан законодавчої бази в Україні та зарубіжних країнах;
- визначено актуальні питання та надані конкретні пропозиції і рекомендації для напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки з метою подальшого розвитку і зближення із досліджуваними державами;
- системно проаналізовано нормативно-правову основу державної політики у сфері науки в Україні, в якій знайшли відображення концептуальні засади державної політики у сфері науки;
- викладено періодизацію становлення наукової діяльності в цілому в контексті певних історичних етапів;

удосконалено:

- трактування визначень «державна політики у сфері науки», «наука» як об'єкт адміністративно-правового регулювання;
- наукові положення щодо ролі та місця суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні підходи науковців щодо пріоритетних напрямів державної політики у сфері науки в Україні;

- науковий підхід до вирішення актуальних проблем науки, які розглянуті комплексно.

унормування в порівнюваних країнах;

- визначено та запропоновано підходи до усунення недоліків освітнього законодавства України, вироблено шляхи та напрямки удосконалення нормативно-правової бази з метою подальшого розвитку і зближення із досліджуваними державами;

- обґрунтовано необхідність прийняття Кодексу про освіту в Україні; удосконалено:

- трактування визначень «освітянське законодавство», «інклюзивна освіта», «освітня сфера»;

- підходи до аргументування пропозиції щодо покращення системи освіти в Україні з урахуванням стандартів зарубіжних країн;

удосконалено:

дістали подальшого розвитку:

- аналіз освітнього законодавства на основі порівняння правових норм України та зарубіжних держав;

- пропозиції щодо напрямів удосконалення чинного законодавства освітньої сфери, що передбачають внесення змін і доповнень як технічного, так і змістовно-термінологічного характеру до чинних нормативно-правових актів України.

Ключові слова: ЗАКОНОДАВСТВО, ІННОВАЦІЇ, НАУКА, НАУКОВА СФЕРА, НАУКОВІ ПРАВОВІДНОСИНИ, НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ, ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАУКИ.....	9
1.1. Етапи становлення та розвитку наукової діяльності.....	9
1.2. Поняття науки як об'єкта адміністративно-правового регулювання.....	19
РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВОЇ СФЕРИ.....	28
2.1. Аналіз нормативно-правового регулювання у сфері наукової діяльності в Україні.....	28
2.2. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні.....	39
2.3. Форми та методи державної політики у науковій сфері в Україні.....	49
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАУКИ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ.....	56
3.1. Державна політика у науковій сфері в зарубіжних країнах: можливості імплементції досвіду для України.....	56
3.2. Актуальні питання напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки.....	70
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	86

ВСТУП

Актуальність. Державна політика у науковій галузі являє собою усталену стратегію і тактику взаємовідносин держави в особі уповноважених органів з інститутом науки з метою забезпечення наукового та інноваційно-технологічного розвитку країни. У сучасних умовах економічного розвитку все більшого значення набуває фактор інтелектуального потенціалу суспільства, зокрема, наукова галузь. Саме це зумовлює створення умов, які стимулюють ефективну трансформацію результатів наукових досліджень в інновації. Задля досягнення такої мети необхідно постійно модернізувати сферу досліджень та розробок. Найбільшу роль у реалізації державної наукової політики в Україні відіграють саме суб'єкти адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні.

Для успішного здійснення процесів модернізації в євроінтеграційному контексті все більш важливого значення набуває нормативно-правове регулювання відносин, які виникають та існують в системі наукової сфери, а також органи, що здійснюють управління нею та реалізацію державної політики. Саме адміністративно-правове регулювання стає дієвим інструментом розвитку наукової галузі. Однією із найактуальніших проблем розвитку сучасної сфери науки в Україні є створення, удосконалення та подальший розвиток адміністративно-правового регулювання наукової сфери на визнаних загальноправових принципах. Саме тому, вивчення та комплексний аналіз зарубіжного досвіду регулювання та реалізації державної політики у сфері науки надасть змогу критично оцінити вітчизняну нормативно-правову базу, систему суб'єктів, розкрити недоліки, визначити переваги та виробити напрямки удосконалення.

Враховуючи вищезазначене, актуалізується питання щодо детального та чіткого визначення і комплексного аналізу забезпечення та реалізації державної політики у сфері науки. Це можливо досягти шляхом пошуку нових напрямків удосконалення адміністративно-правового забезпечення державної політики у

науковій сфері та її розвитку в контексті імплементації світового досвіду, враховуючи євроінтеграційні процеси.

Стан наукової розробки. Теоретичним підґрунтям дослідження адміністративно-правового забезпечення державної політики у науковій сфері є праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема таких як: А. Гудкової, А. Голікова, Т. Гуржій, І. Данилової, О. Златкіна, М. Згуровського, Л. Козлової, В. Кохан, Л. Михайлишина, С. Мосьондза, Р. Неколяк, А. Пахомової, О. Поповича, Т. Петрушиної, Д. Рубвальтера, В. Солошенко, Н. Христинченко, Н. Шакіної, І. Шовкун, Т. Шокун, О. Ядранської та інших.

Проте, незважаючи на досить велику кількість наукових праць щодо державної політики наукової сфери, питання адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки залишається актуальним та комплексно малодослідженим. Переважна кількість науковців або висвітлювали дане питання фрагментарно, або не досліджували взагалі.

Метою кваліфікаційної роботи є проведення комплексного компаративного аналізу адміністративно-правового забезпечення наукової сфери України та зарубіжних країн, а також врахування закордонного досвіду для удосконалення вітчизняного законодавства, а також концептуального бачення вирішення проблеми адміністративно-правового забезпечення сфери науки.

Для досягнення поставленої мети в дослідженні поставлено такі основні **задачі:**

- провести періодизацію становлення та розвитку наукової діяльності;
- з'ясувати поняття науки як об'єкта адміністративно-правового регулювання;
- проаналізувати нормативно-правове регулювання у сфері наукової діяльності в Україні;
- охарактеризувати адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні;

- встановити та охарактеризувати форми та методи державної політики у науковій сфері в Україні;
- узагальнити зарубіжний досвід державної політики у науковій сфері та можливості імплементації такого досвіду для України;
- визначити актуальні питання та розробити конкретні пропозиції і рекомендації для напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки.

Об'єктом роботи є державна політика у сфері науки України.

Предметом кваліфікаційної роботи є адміністративно-правове забезпечення державної політики у сфері науки в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що кваліфікаційна робота є одним із перших комплексних компаративних досліджень, що спрямоване на визначення адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки України в контексті сучасних тенденцій розвитку світової науки. Результати, що відображають наукову новизну полягають у такому:

вперше:

- проведено системну порівняльну характеристику системи суб'єктів, адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні та зарубіжних країнах;
- критично оцінено стан законодавчої бази в Україні та зарубіжних країнах;
- визначено актуальні питання та надані конкретні пропозиції і рекомендації для напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки з метою подальшого розвитку і зближення із досліджуваними державами;
- системно проаналізовано нормативно-правову основу державної політики у сфері науки в Україні, в якій знайшли відображення концептуальні засади державної політики у сфері науки;
- викладено періодизацію становлення наукової діяльності в цілому в контексті певних історичних етапів;

удосконалено:

- трактування визначень «державна політики у сфері науки», «наука» як об'єкт адміністративно-правового регулювання;
- наукові положення щодо ролі та місця суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичні підходи науковців щодо пріоритетних напрямів державної політики у сфері науки в Україні;
- науковий підхід до вирішення актуальних проблем науки, які розглянуті комплексно.

Практичне значення кваліфікаційної роботи полягає у тому, що її висновки та пропозиції не лише дають змогу для подальшого теоретичного дослідження питань адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки, але й у можливості використання роботи та окремих положень автора у розробці нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини в галузі науки.

Апробація результатів роботи. Основні положення роботи викладені в у статті «Загальна характеристика забезпечення державної політики у сфері науки».

Публікації. Основні положення та результати кваліфікаційної роботи викладено автором статті, яка була опублікована в виданні, що має статус фахового, а також відноситься до "Index Copernicus" – «Право і суспільство» (№ 5).

Методологія дослідження. Методи дослідження були обрані з урахуванням мети та задач дослідження, його об'єкта і предмета. А тому, для досягнення мети й забезпечення наукової об'єктивності та обґрунтованості її результатів було використано низку загальних і спеціальних методів наукового пізнання. Зокрема :

- метод системного аналізу було покладено в основу кваліфікаційної роботи, за допомогою якого було окреслено стратегію дослідження адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки;
- історичний метод використовувався для дослідження виникнення, формування та розвитку наукової діяльності в цілому, а також нормативно-правової бази у сфері науки у хронологічній послідовності;
- логіко-семантичний та діалектичний методи було використано під час визначення таких дефініцій як «державна політика», «наука», «державна політика у сфері науки» і ін.;
- системно-функціональний метод надав можливість дослідити адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні;
- метод структурно-функціонального аналізу був використаний при дослідженні законодавства у сфері науки як складової законодавства в цілому, розкриття системи нормативно-правових актів в галузі науки;
- порівняльно-правовий метод використовувався при зіставленні адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки в Україні та зарубіжних країн; для встановлення тотожностей та відмінностей у законодавчому регулюванні даної сфери;
- аналітичний та спеціальний юридичний методи використовувалися задля можливості узагальнення та встановлення недоліків і проблем адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки України, виявлення можливості використання зарубіжного досвіду в цьому напрямку;
- завдяки методу узагальнення були визначені отримані висновки дослідження.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, що містять 7 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Повний обсяг роботи складає 94 сторінки. Список використаних джерел включає 91 найменування та розміщений на 9 сторінках.

У першому розділі визначено та характеризувано загальні питання щодо наукової діяльності, етапів її становлення в цілому в контексті певних історичних подій, а також проаналізовано сутність науки як об'єкта адміністративно-правового регулювання.

У другому розділі охарактеризовано адміністративно-правовий статус суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні. Були визначені та досліджені форми та методи державної політики у науковій сфері в Україні, а також узагальнений зарубіжний досвід державної політики у науковій сфері проаналізовані можливості імплементації такого досвіду для України.

У третьому розділі були визначені актуальні питання та розроблені конкретні пропозиції і рекомендації для напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАУКИ

1.1. Етапи становлення та розвитку наукової діяльності

Однією із найбільш яскравих рис та характеристик науки є її постійний розвиток. Тому, аналізуючи історичний розвиток науки, слід констатувати, що він був достатньо складним та нерівномірним. У першу чергу, на нашу думку, це було зумовлено тими процесами, які мали місце у державі та безпосередньо впливали на становлення науки. Саме тому, науку необхідно розглядати в контексті історичного розвитку та процесів, які були важливими. Наука існувала завжди, оскільки вона є властивою для практичної та пізнавальної діяльності людини. Проте, існує плюралізм думок представників наукової спільноти щодо самих причин виникнення науки. Саме тому, постає необхідність їх визначення для чіткого розуміння початку становлення науки як такої.

Головною причиною виникнення науки визначають формування суб'єктно-об'єктних відносин між людиною і природою, тобто між особою та середовищем, яке її оточує. У першу чергу, це необхідно пов'язувати із переходом людства до виробничого господарства, оскільки в епоху створюються перші знаряддя праці, людина оволодіває вогнем і будує примітивні житла.

Іншою причиною, проте не менш суттєвою М. В. Корягін та М. Ю. Чік виокремлюють ускладнення пізнавальної діяльності людини. «Пізнавальна», пошукова активність характерна і для тварин, але через ускладнення предметно-практичної діяльності людини, освоєння нею різних видів перетворювальної діяльності, відбуваються глибокі зміни у структурі психіки людини, будові її мозку, спостерігаються зміни у морфології її тіла [1].

Н. Є. Федорова визначає, що розвитку науки властивий кумулятивний характер. Це пояснюється тим, що на кожному історичному етапі вона підсумовує в концентрованому вигляді свої минулі досягнення, і кожен результат наукового пізнання поповнює її загальний фонд. Кожна конкретна

структура наукового мислення після свого твердження відкриває шлях до екстенсивного розвитку пізнання, до його поширення на нові сфери реальності. Однак нагромадження нового матеріалу, що не піддається поясненню на основі існуючих схем, змушує шукати нові, інтенсивні шляхи розвитку науки, що приводить час від часу до наукових революцій, тобто радикальній зміні основних компонентів змістовної структури науки, до висування нових принципів пізнання, категорій і методів науки. Таким чином, відбувається історичне чергування екстенсивних та інтенсивних періодів розвитку, характерне для як науки у цілому, так і для окремих її галузей [2].

Якщо поглиблюватись у давню історію процесу становлення науки, то необхідно звернути увагу на позицію В. Канке, що наука виникла у Древній Греції в V ст. нашої ери. У цей час, на думку науковця, вперше відбулося поєднання знання з його обґрунтуванням; а вже становлення науки як такої – у Західній Європі в XII–XIV ст. і було пов'язане з актуалізацією математики й дослідного знання. Загальновідомою точкою зору є те, що наука бере свій початок з XVI–XVII ст. із праць Кеплера, Гюйгенса, а особливо – Галілея і Ньютона. Саме вони створили «першу теоретичну модель фізики на мові математики»; наука виникає в першій третині XIX ст. з об'єднанням дослідницької діяльності і вищої освіти [3, с. 160]. Аналізуючи вищевикладене, ми можемо зробити висновок, що першопочатково була відомою та існувала антична наука або ж наука античного світу, предметом вивчення та дослідження якої була вся природа в узагальненому вигляді, тобто так зване спостереження.

Для науки Стародавнього світу: Вавилону, Єгипту, Індії та Китаю характерним був стихійно-емпіричний процес пізнання. При ньому відбувалось об'єднання пізнавальних і практичних аспектів, а тому – знання мали практичну спрямованість і фактично виконували роль методичних розробок (правил) для конкретного виду діяльності [4, с. 13]. Саме зважаючи на вищевикладене, робимо висновок про те, що антична наука у тому вигляді, у якому вона існувала, не поділялась на окремі сфери.

Питання щодо виникнення науки як такої є достатньо дискусійним. Це зумовлено тим, що «осередком» її виникнення визначають як Стародавню Грецію, так і Вавилон, Індію, Китай та Єгипет. Це зумовлено тим, що науковці схильні до думки, що так званім прототипом наукової теорії була міфологія, яка мала значний розвиток саме у вищезазначених державах. У свою чергу, вважають, що Стародавня Греція є територією, де зароджувалась наука у зв'язку із тим, що саме тут свій початок отримали геометрія, механіка, астрономія., а згодом і логіка та мовознавство. За часів існування Стародавнього Риму, набувають стрімкого розвитку юридичні науки, історія та риторика.

В Європі в Середні віки великого поширення набуває специфічна форма науки – схоластика, що основну увагу надавала розробці християнської догматики, разом із тим вона внесла значний вклад у розвиток осмислення культури, в удосконалення мистецтва теоретичних дискусій [4, с. 13]. Необхідно наголосити на тому, що на високому рівні були наукові знання в Київській Русі.

Саме у цей період осередками розвитку та становлення науки стають університети: у Константинополі, Болоньї, Парижі, Оксфорді, Кембриджі, Кракові та ін. У ці часи основою науки були спостереження, тобто те, що по суті бачить людина. Аналізуючи період середніх віків, ми можемо зазначити, що саме релігія, зокрема, християнство, значно впливало на розвиток науки.

Наступним історичним етапом є епоха Відродження. Саме він характеризується виникненням капіталізму, розвитком промисловості й торгівлі, мореплавства і військової техніки стимулювали бурхливе зростання науки. Наука пориває з теологією, сприяючи утвердженню матеріалістичних ідей. Великого поширення набуває експериментальне вивчення природи, обґрунтування якого мало революційне значення для науки [1]. У ці роки відбувається кардинальний і справжній переворот у такій науковій галузі як астрономія. Загалом, розглядаючи цей період, необхідно акцентувати увагу на тому, що в епоху Відродження набуває розвитку гуманізм в контексті сприйняття та розуміння людини як центру буття, а також відродження культури, яка мала місце в Античні часи.

У цей період відбувається друга наукова революція. Даний період ознаменувався також і винайденням книгодрукування, що докорінно змінило усталений устрій життя суспільства. Це зумовлено тим, що для людини у науці найголовнішим стає саме роль книг, підручників та журналів. У період кінця XVII століття, Ньютоном був відкритий закон всесвітнього тяжіння. Саме у цей період поряд із спостереженнями широко застосовується експеримент, котрий значно розширив пізнавальну силу науки. Прийнято вважати, що на даному етапі відбувається становлення класичної науки, яка ґрунтувалась на базисах досвіду, експериментів, а також математиці.

Наступним період починається третьою науковою революцією, що була певним чином зумовлена відкриттям базисного закону збереження матерії, відкриттям клітинної будови рослин і тварин, теорією Дарвіна, законом Менделєєва. Четверта наукова революція є релятивістською. У ці роки відбувається розвиток гіпотези про квантову природу світла, теорії відносності Ейнштейна та квантової механіки. Вищезазначені події призвели до глибоких зрушень у розвитку науки та певною мірою стали принциповими.

На початок XX ст. наука стала новим ідолом західної культури. Саме у цей період розроблялись основні критерії, які дозволяли класифікувати знання як наукове або ні. Такі критерії представляли собою характеристики методу дослідження. У свою чергу, у євро-американських країнах наука стає головною продуктивною силою суспільства.

У 80-х роках XX ст., як зазначає В. Л. Удалов, науку визначали здебільшого як форму людських знань, складову частину духовної культури суспільства; систему понять про явища і закони дійсності, яка «має на меті дослідження на основі певних методів пізнання об'єктивних закономірностей розвитку природи, суспільства і мислення для передбачення і перетворення дійсності в інтересах суспільства [5, с. 16].

Межа XIX і XX століть ознаменувалась значними змінами у науковому світі у зв'язку із низкою загальновідомих та значимих відкриттів. Зокрема: електрону, рентгенівського проміння, радіоактивності тощо. Трохи пізніше

починають виникати такі галузі технічних наук як: радіотехніка та електроніка, а також свій початок бере кібернетика, яка має значний вплив на розвиток науки. Таким чином, у ці часи відбувається кардинальна зміна наукової парадигми, а становлення нового образу відбувається в контексті постнекласичної науки, для якої характерним є методологія пізнання, а також починає поступово визнаватися роль людського впливу у побудові наукового знання.

Що стосується сучасного етапу розвитку науки, то до категорії об'єктів, які вона вивчає можна із впевненістю віднести певні еволюційні системи, що включають у себе людський фактор. До таких об'єктів ми можемо класифікувати медико-біологічні об'єкти, ряд великих екосистем і біосферу в цілому, явища біотехнології, системи, які характеризуються взаємодією «людина – машина» тощо. Тобто, сьогодні базисом розвитку науки є нове, інформаційне суспільство, яке використовує новітні високі технології. На даний час наука знаходиться у стані науково-технічної революції, що спричинило зародження та виникнення постнекласичної науки. Як зазначає наукова спільнота, нині наука розвивається у трьох основних напрямках:

- мікросвіт (вирішення проблеми на рівні елементарних частин і атомних структур);
- мегасвіт (вивчення Всесвіту, починаючи із сонячної системи до сфер позагалактичного простору);
- макросвіт (вивчення функцій вищих структур живої матерії) [4, с. 16].

Однією із особливостей сучасної науки необхідно визнавати пошук принципової структурної узагальненості різнорідних систем і загальних механізмів різноманітних явищ, які сприяють інтеграції науки, її логічній стрункості та єдності, що забезпечує глибше розуміння єдності світу [6].

Загалом, як визначає О. В. Крушельницька, наприкінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. для науки стали властивими такі особливості як:

- диференціація і інтеграція;
- математизація наук;

- прискорений розвиток природознавчих наук;
- посилення зв'язку науки, техніки і виробництва [4, с. 16-17].

Наука в Україні почала формуватися як вітчизняна безпосередньо із моменту проголошення незалежності. Це зумовлено, у першу чергу тим, що саме у цей період починається поступове відходження від радянської моделі розвитку науки. Зокрема, після проголошення незалежності України, було створено формальні умови відокремлення України: наукові установи, які існували на території країни, набули статус національних; отримало поштовх забезпечення на законодавчому рівні процесу функціонування наукового потенціалу та його переорієнтація. Особлива увага та зусилля були зосередженні на створенні національних органів управління науковою діяльністю [4, с. 12-13].

Проаналізувавши вищевикладене, необхідно зазначити, що наукові революції, які мають місце під час розвитку науки є закономірним явищем. Це зумовлено, у першу чергу, тим, що вони становлять собою певні радикальні якісні зрушення, закономірними етапами її розвитку. Таким чином, для наукових революцій характерними є певні її особливості, зокрема:

- творчий характер, що знаходить свій прояв у новому розумінні та трактуванні вже існуючих та загальновідомих знань. А тому, нове створюється на основі вже існуючого;
- наявність визначних постатей, які докорінно змінили хід розвитку науки;
- стрімкий розвиток фізико-математичних та технічних наук. Це пояснюється тим, що основні зміни відбувались саме у вищезазначених галузях, оскільки були зроблені нові відкриття, винаходи.

Якщо ми розглядаємо сучасну історію науки, то необхідно виділяти такі етапи її розвитку:

- класична наука;
- некласична наука;
- постнекласична наука.

Кожний із вищевизначених етапів має свою парадигму, свою картину світу, свої фундаментальні ідеї. Зокрема, аналізуючи положення щодо класичної науки, то вона має своєю парадигмою механіку; некласична наука має своєю парадигмою – парадигму відносності, дискретності, вірогідності, додатковості, а для постнекласичної характерною є парадигма становлення і самоорганізації.

Якщо розглядати процес становлення науки, М. В. Корягін та М. Ю. Чік виділяють наступні історичні етапи розвитку науки:

- антична епоха;
- Середньовіччя;
- Відродження;
- XVI-XVIII століття;
- XIX століття;
- СРСР;
- XIX століття (Україна);
- XIX-XX століття;
- незалежна Україна [1].

В. Л. Удалов пропонує основні рівні розвитку світової науки визначати наступним чином: еkleктичний або ж початковий рівень розвитку – перехідний період (на базі плюралістичних думок) – класифікаційний рівень розвитку - перехідний період (на базі плюралістичних думок) – частково-системний рівень розвитку - перехідний період (з опорою на плюралізм думок) – цілісно-системний рівень розвитку (найвищий, який має свої перспективи розвитку і свої плюралістичні бази) [5, с. 19].

А Семчук зазначає, що в ретроспективному аналізі розвитку науки можливо виділити наступні періоди:

- пранаука;
- переднаука Стародавнього світу, античності; наука Середньовіччя;
- класична наука;
- некласична наука;
- постнекласична наука [6].

Для періоду пранауки характерним було її ототожнення із філософією. У свою чергу, особливістю розвитку науки Стародавнього світу та античності було те, що предметом її вивчення була уся природа в цілому. Проте, відмінність розвитку науки ми простежуємо за часів Середньовіччя, що зумовлено теологічною складовою. Саме тому, наукові дослідження у більшості випадків проводились у монастирях, а вчені, які досліджували питання, що стосувалися релігійності та церкви були «під заборною». Період класичної науки характеризується, у першу чергу, на відміну від попередніх, експериментальним елементом. За часів некласичної науки відбувається перехід до мікросвіту, а посткласична, постнекласична або ж сучасна наука характеризується вивченням мегасвіту.

На відміну від попередньої подібної класифікації історичних етапів розвитку науки, авторка більш детально виділяє історичні періоди із визначенням окремо Стародавнього світу, античності та Середньовіччя. На нашу думку, така позиція є вдалою та доцільною, зважаючи на те, що для кожного із вищезазначених періодів характерними були різні події, які зумовлювали розвиток науки в цілому, а тому неможливо їх розглядати у сукупності.

У свою чергу, як зазначає А. Г. Спіркін, зовсім протилежною є думка німецького філософа К. Ясперса, який виділив усього лише два періоди становлення науки:

- становлення логічно і методично усвідомленої науки, тобто, становлення грецької науки і наукового пізнання в Китаї та Індії;
- виникнення сучасної науки, яка бере свій початок у кінці Середньовіччя [7].

Аналізуючи та розглядаючи розвиток науки у сучасних умовах, то ми із впевненістю можемо констатувати, що вона становить собою достатньо складний феномен, який можна розглядати із таких сторін: теоретичної; суспільного поділу праці; системою взаємовідносин між представниками наукової спільноти та навчальними закладами, а також як соціального інституту та практичного застосування висновків та її суспільної ролі.

Загалом, філософією науки прийнято виділяти такі форми буття:

- наука як пізнавальна діяльність;
- особливий вид світогляду;
- специфічний тип пізнання;
- соціальний інститут.

Аналізуючи процес розвитку та становлення науки, ми можемо виокремити певні моделі її розвитку, до яких прийнято відносити:

- кумулятивну модель (П. Дюгем);
- фальсифікаційну модель (К. Поппер);
- модель «наукових революцій» (Т. Кун);
- модель конкуруючих програм дослідження (І. Лакатош).

Відповідно до вищезазначених моделей розвитку науки, виокремлюються її специфічні риси, що характерні для кожної із цих моделей. Зокрема, відповідно до кумулятивної моделі П. Дюгема, еволюція науки є поступовим явищем, що характеризується, у першу чергу, сукупністю наукових досягнень, які отримують продовження від попередників. Щодо фальсифікаційної моделі К. Поппера, то розвиток науки відбувається за рахунок проведення експериментів або ж спостереження. Розвиток науки за моделлю «наукових революцій» Т. Куна характеризується, у першу чергу, науковими революціями, що логічно впливає із назви моделі, які взаємозаміщують одну парадигму іншою. І модель конкуруючих програм дослідження І. Лакатоша полягає у тому, що існують та протистоять одна одній одразу декілька науково-дослідницьких програм.

До основних закономірностей розвитку науки в цілому, слід віднести наступні:

- акумуляція. Дана закономірність розвитку науки певним чином характеризує узагальнення фактів, поступовий приріст знання, а також – накопичення знань, що мають основоположне значення у розвитку концепції;
- революційний характер її розвитку. Як уже було зазначено, для науки в цілому та наукового пізнання характерним є наявність наукових

революцій, під якими у загальному розумінні прийнято розуміти такий стан і розвитку науки, який пов'язаний із зломом фундаментальних понять і уявлень;

- конкуренція науково-дослідних програм, що характеризується конкуренцією дійсності, що підлягає дослідженню та методів, які можуть бути використані.

Проаналізувавши положення науковців щодо етапів історичного розвитку, що пройшла наука, необхідно зазначити, що до основних закономірностей її розвитку слід віднести наступні:

- необхідність розвитку науки у зв'язку із потребами суспільства;
 - відносна незалежність її розвитку;
 - послідовність та черговість розвитку наукових теорій;
 - зміни в еволюційному та революційному процесі змін періодів її розвитку, а також
- взаємозв'язок та певним чином взаємозалежність процесу розвитку різних наукових галузей та сфер.

Г. С. Цехмістрова доволі влучно зазначила, що виникнення науки як сфери діяльності людини тісно взаємопов'язано із зростанням інтелекту людей. А саме тому, науку необхідно розглядати в контексті соціальнозначущої сфери людської діяльності, основною функцією якої є вироблення та використання теоретично-систематизованих знань про дійсність та як складову частину духовної культури людства [8, с. 8].

На нашу думку, перехід науки від одного рівня розвитку до іншого полягає загалом у зміні характеру «самосвідомості науки» або ж це так звані певні зміни щодо уявлень про філософсько-методологічні засади наукового пізнання. Протягом усього історичного розвитку науки взаємодіяли дві головні тенденції, які взаємодоповнювали одна одну – до поглиблення спеціалізації й посилення прагнення до інтеграції.

У свою чергу, проаналізувавши позиції представників наукової спільноти щодо процесу становлення та розвитку науки, вважаємо періодизацію, наведену М. В. Корягіним та М. Ю. Чік найбільш вдалою. Це зумовлено тим, що вона

відповідає найбільш важливим історичним процесам та етапам, які мали місце у світі, а кожний етап – має свою парадигму, свою картину світу, свої фундаментальні ідеї. Зародження історії відбулось у той момент, коли виникла об'єктивна необхідність здобуття знання, оскільки це є важливою передумовою орієнтації та існування людини у навколишньому середовищі. Саме тому, історія еволюції науки нараховує багато століть.

Надати конкретну класифікацію етапів становлення та розвитку науки, як уже було зазначено, є неможливим. Це зумовлено тим, що вони тісно переплітаються і залежать від історичних процесів, що мали місце. У свою чергу, в історії в цілому, достатньо важко також визначити єдину періодизацію. Тому, ми вважаємо, що досягти консенсусу та сформувати єдиний підхід до визначення періодів у становленні та розвитку науки неможливо.

1.2. Поняття науки як об'єкта адміністративно-правового регулювання

Для правильного визначення адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки, необхідно, першочергово, надати визначення категорії «наука» в цілому. Це дозволить найбільш точно та чітко визначити та узагальнити теоретичні концепції щодо дефініції «наука» та визначити основні його ознаки та особливості. У цілому, дане поняття є динамічним та багатограним, оскільки зміст даної дефініції постійно змінювався у зв'язку зі зміною суспільного ладу життя. Визначення дефініції «наука» можна знайти у багатьох наукових доробках, проте вона вживається у джерелах в різних значеннях та може нести іноді суперечливе змістовне наповнення. Тому, актуалізується питання щодо дослідження та вивчення сутності категорії «наука», зважаючи на плюралізм думок щодо трактування даної дефініції.

За дослідженнями І. М. Рассохи, наука характеризується своєю багатогранністю, тому визначення і тлумачення категорії «наука» може бути розглянуте з різних аспектів:

- як соціально значуща сфера людської діяльності, головною функцією якої є вироблення й використання теоретично систематизованих об'єктивних знань про дійсність;

- як система знань в контексті того, що вона являє собою струнку систему понять і категорій, що пов'язані між собою за допомогою суджень (міркувань) та умовиводів;

- як форма суспільної свідомості – як система знань вона охоплює не тільки фактичні дані про предмети навколишнього світу, людської думки та дії, не лише закони та принципи вивчення об'єктів, а й певні форми та способи усвідомлення їх;

- як складова частина духовної культури людства, оскільки вона бере участь у формуванні та вихованні особистості [9, с. 5].

Аналізуючи наукові доробки, ми зустрічаємо визначення Ю. В. Ковбасюка, який пропонує розглядати науку в узагальненому вигляді та трактує дану категорію як продукт діяльності людей з вироблення знання, засобів його розширеного відтворення і розвитку пізнання, перевірки, систематизації та поширення його результатів [10, с. 192].

У свою чергу, О. В. Крушельницька наголошує на тому, що одні дослідники визначають науку як суму знань, досягнутих людством, а інші – як вид людської діяльності, спрямованої на розширення пізнання людиною, законів природи і розвитку суспільства. Проте, найбільш загальним визначенням «науки» слід вважати наступне: це сфера людської діяльності, функції якої – розробка і теоретична систематизація об'єктивних знань про дійсність. А виходячи із цього, безпосередньою метою науки необхідно визначити опис, пояснення і передбачення процесів, явищ дійсності, які є предметом її вивчення, на основі відкриття наукою законів [4, с. 13].

О. В. Колесников надає у своїй роботі три визначення категорії «наука»:

- це сфера людської діяльності, яка направлена на вироблення та систематизування нових знань про природу, суспільство, мислення та пізнання навколишнього світу;

- це результат вищезазначеної діяльності, тобто система отриманих наукових знань;

- це одна із форм суспільної свідомості, соціальний інститут [11, с. 8]. На нашу думку, кожне із вищенаведених визначень окремо одне від одного не передає усю сутність категорії «наука», а тому – для більш правильного її трактування доцільно було б їх об'єднати. Це зумовлено, у першу чергу, тим, що кожне із цих визначень є логічним продовженням іншого.

Є. К. Шишкіна та О. О. Носирєв зосереджують також свою увагу на тому, що категорія «наука» є багатозначною. Зокрема, науку необхідно розглядати як систему взаємозв'язків між науковими організаціями і членами наукового співтовариства, а також включає системи наукової інформації, норм і цінностей науки і т.п. [12, с. 8]. Вищезазначені науковці перші три трактування категорії «наука» надають такі ж як і О. В. Колесников, погоджуючись, що, по-перше, це сфера людської діяльності та її результат, а також – соціальний інститут. Проте, вони виокремлюють ще одне трактування, яке було визначено вище.

У цілому, науку необхідно розглядати як результат інтелектуальної творчої діяльності людини, що має за мету здобуття і використання нових знань. Це зумовлено складністю визначення як самого поняття, так і предмету науки. Загалом, категорія «наука» формується на основі єдиного гносеологічного і соціологічного підходу до розкриття її природи.

Дефініцію «наука» можна також розглядати з позиції та в контексті багатофункціональності такого явища. Зокрема мова йде про науку як:

- галузь культури;
- спосіб пізнання світу;
- галузь народного господарства;
- спеціальний інститут, що має свої організаційно-правові форми, наприклад: заклад вищої освіти, наукові установи, та співтовариства.

Визначити мету науки також достатньо складно. Це зумовлено, у першу чергу, тим, що мета науки напряму залежить від її визначення, а тому – це достатньо складно. Проте, на нашу думку, оптимальним визначенням мети науки

є виявлення процесів та явищ об'єктивної дійсності, які є предметом вивчення науки.

Таким чином, виходячи із вищевикладеного та аналізуючи положення науковців, ми доходимо висновку, що основний зміст науки проявляється у наступному:

- теорія як сукупність наукових знань, яка виступає у формі суспільної свідомості і досягнень інтелекту людини;
- суспільна роль у практичній площині задля імплементації рекомендацій у виробництві як основи розвитку суспільства.

В умовах постійного розвитку сучасного світу, наука має виконувати та виконує сукупність функцій задля нормального її функціонування. Зокрема, О. В. Крушельницька виокремила такі функції науки як:

- пізнавальна. Вона знаходить свій прояв у тому, що наука задовольняє потреби суспільства у пізнанні законів природи, суспільства і мислення;
- культурно-виховна. Дана функція полягає у розвитку культури, гуманізації виховання і формування інтелекту людини;
- практично-діюча функція орієнтована на удосконалення виробництва і системи суспільних відносин [4, с. 19].

Аналізуючи науку поряд із іншими сферами людської діяльності та відображенням навколишнього середовища та оточуючого світу, необхідно зазначити, що наука відрізняється від останніх тим, що:

- на відміну від міфології наука не спрямована на пояснення світу у цілому, а має на меті формулювання законів розвитку природи та світу;
- на противагу містиці, наука не прагне злиття з об'єктом дослідження, а спрямована на його теоретичному розумінні і відтворенні;
- на відміну від релігії для науки основою є не віра, а розум та базування на реальності;
- на противагу філософії – висновки науки допускають емпіричну перевірку і відповідають не на питання «як?», а також «яким чином?»;

- на противагу мистецтву, для науки характерним є те, що остання не зупиняється на рівні образів, а намагається довести до рівня теорій;
- на противагу ідеології, наукові істини є загальновагомими та не залежать від інтересів певних верств суспільства;
- на відміну від техніки наука спрямована на пізнання світу;
- у свою чергу, від звичаєвої буденної свідомості наука відрізняється тим, що остання є теоретичним засвоєнням дійсності.

Саме тому, проаналізувавши вищезазначені визначення поняття «наука», ми робимо висновок про те, що її можна розглядати в наступних аспектах:

- як сфера людської діяльності;
- як діяльність, що пов'язана і зосереджена на пізнанні оточуючого світу;
- як спеціальну діяльність, метою якої є отримання об'єктивних знань про навколишній світ;
- як експериментальну діяльність, що перевіряє точність та вірність знань шляхом проведення дослідів та експериментів;
- як сукупність або ж систематизацію вже набутих знань.

Цілком логічним є те, що для науки притаманним є наявність певних характерних особливостей та ознак. Загалом, до таких ознак науковці пропонують відносити наступні:

- універсальність науки. Ця ознака полягає у тому, що наука надає знання, істинні для всього суспільства;
- її фрагментарність, яка виражається в тому, що наука диференційована на окремі дисципліни, досліджує та вивчає окремі ланки та сегменти реальності, які описуються вищезазначеними дисциплінами;
- загальна значущість науки. Дана ознака є тотожною певним чином до ознаки її універсальності, оскільки вона є значущою та важливою для всього суспільства;
- незавершеність науки. Ця ознака зумовлена неможливістю досягнення абсолютної істини;

- критичність науки виражається у тому, що наука завжди готова поставити під сумнів і переглянути свої навіть основоположні результати;

- раціональність. Дана ознака науки знаходить свій прояв у тому, що виражається у тому, що вона ґрунтується на раціональних базисних засадах, спирається на процедури мислення, закони логіки, закономірності функціонування і розвитку об'єктів;

- чутливість науки, яка визначається тим, що результати потребують емпіричної перевірки, сприйняття дослідником. Це означає, що її результати мають бути перевірені шляхом проведення експерименту.

У свою чергу, В. П. Петров наголошує на тому, що для науки характерними є п'ять ознак, що безпосередньо і визначають її сутність та призначення. Зокрема, до таких ознак він відніс наступні:

- самостійність. Тобто, наука є номологічною, а саме - відрізняється від інших типів світогляду;

- становить собою форму суспільної свідомості, що дає можливість відобразити суспільне буття та навколишній світ у специфічній формі наукових уявлень;

- наука виступає як галузь духовної діяльності;

- наука становить собою сферу суспільного життя;

- наука є продуктивною силою суспільства у зв'язку із розвитком та запровадження інноваційних процесів [13].

Саме тому, дослідивши основні ознаки науки, ми робимо висновок про те, що основними є її самостійність, універсальність, загальна значущість та фрагментарність. Необхідно також зауважити і на тому, що наука є феноменом як у соціальному, так і культурному сенсі, тобто вона є частиною суспільства і культури. Саме тому, до однієї із її ознак слід віднести історичну соціальну обумовленість потребами суспільства.

Ще однією ознакою, яка характеризує науку як соціальну є її суб'єктність, тобто вона створюється особами, які відповідають певним критеріям.

Іншою складовою при вивченні категорії «наука», яка допоможе зрозуміти її як елемент адміністративно-правового регулювання, а також відповідь на запитання, навіщо потрібна наука, є визначення її функцій. Зокрема, єдності думок представників наукової спільноти немає. Наука є багатофункціональною системою. А тому, необхідно також зважати на існування багатьох класифікацій та можливості їх протиріччя. Зокрема, аналізуючи функції науки, І. М. Рассоха зазначає, що можна виділити три групи соціальних функцій науки, які є найбільш важливими:

- культурно-світоглядна;
- функція науки як безпосередньої виробничої сили;
- функція науки як соціальної сили.

Загалом, у різні історичні періоди вищезазначені функції були представлені по-різному. Так, наприклад, у Середньовіччі культурно-світоглядні проблеми в суспільстві обговорювалися у теології. В епоху Відродження право формування світогляду у значній мірі стала відвойовувати наука. Для сучасного виробництва характерним є широке застосування наукових знань [9, с. 5].

Таким чином, аналізуючи положення І. М. Рассохи, ми можемо констатувати, що функції науки є прямо залежними від історичних подій та епох. На нашу думку, це зумовлено певними ідеями та положеннями, які мають місце у той чи інший час, процесу розвитку в цілому.

Такі ж самі соціокультурні функції науки виділяє і В. С. Ратніков. Наряду із вищеописаними функціями він також виділяє і групу гносеологічних або ж епістемологічних функцій. Науковець до ряду гносеологічних (епістемологічних) функцій відносить наступні: опис, пояснення та передбачення. В. С. Ратніков наголошує на тому, що віднесення цих функцій до гносеологічних зумовлено, у першу чергу, основною метою науки. Так як основна мета науки завжди була пов'язана з виробництвом і систематизацією об'єктивних знань, то до складу необхідних функцій науки включався опис, пояснення і передбачення процесів і явищ дійсності на основі закономірностей, що відкриваються наукою.

Існування функції опису зумовлено тим, що наука намагається надати адекватний опис явищ навколишньої дійсності, причому описує їх такими, якими вони є «насправді» – тобто незалежно від суб'єкта.

Наступна функція, функція пояснення характеризується встановленням сутності досліджуваного об'єкта або явища, підведення його під закон з визначенням причин і умов, джерел його розвитку й механізмів їхньої дії. Таким чином, із функцією пояснення асоціюються два елементи – пояснюване або ж те, що пояснюється і пояснююче, тобто, те, на підставі чого виробляється пояснення. Зазвичай дві вищезазначені функції (опис та пояснення) є тісно взаємопов'язаними та становлять основу для наукового передбачення.

Проте, на думку науковця, найбільш важливою є передбачувальна функція науки. У першу чергу, це зумовлено тим, що наука здатна виходити за межі наявної практики і роботи з ідеальними об'єктами, а тому – вона здатна виконувати прогностичну функцію, розробляючи науково обґрунтовані моделі майбутнього розвитку природного, соціального й духовного буття. Вперше у методологію науки абдукцію ввів американський логік і філософ Ч. С. Пірс [14, с. 58-59].

Узагальнюючи положення представників наукової спільноти щодо завдань, які ставляться перед наукою, то слід зазначити, що основними серед них є наступні:

- збір і узагальнення фактів (констатація);
- пояснення зовнішніх взаємозв'язків явищ (інтерпретація);
- пояснення суті фізичних явищ, їх внутрішніх взаємозв'язків і протиріч (побудови моделей);
- прогнозування процесів і явищ;
- встановлення можливих форм і напрямів практичного використання отриманих знань [4, с. 20].

Аналізуючи науку як систему знань, необхідно зазначити, що вона має специфічну структуру. Так, вона включає сукупність певних елементів, до яких,

зокрема, відносимо: наукову ідею, гіпотезу, теорію, закон, судження, факти, парадокси, категорії тощо [4, с. 22].

Таким чином, проаналізувавши положення представників наукової спільноти щодо визначення категорії «наука», необхідно акцентувати увагу на тому, що вона є багатогранною та динамічною. Саме це зумовлює плюралізм наукових поглядів на її трактування, що унеможлиблює існування єдиного визначення категорії «наука». Проте, проаналізувавши визначення дефініції, що були виокремлені вище, вважаємо за більш доцільне наступне: наука становить собою результат інтелектуальної творчої діяльності людини, що має за мету здобуття і використання нових знань. Науку необхідно чітко відмежовувати від релігії, міфології, містики, філософії, мистецтва, ідеології та техніки. Причинами цього є відмінність у їх кінцевому результаті. Наука виконує ряд функцій, які направлені на вирішення конкретних завдань та досягнення цілей.

РОЗДІЛ 2. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАУКОВОЇ СФЕРИ

2.1. Аналіз нормативно-правового регулювання у сфері наукової діяльності в Україні

Належне нормативно-правове регулювання наукової сфери, як і будь-якої іншої, є одним із найголовніших способів підтримки розвитку науки в цілому задля економічного зростання, у першу чергу, а також – задля створення умов для реалізації наукового потенціалу громадян. Наукова сфера на даний час, є однією із найвагоміших, оскільки саме від неї залежить науковий розвиток країни. Аналізуючи нормативно-правову базу України у сфері науки, необхідно зазначити, що вона становить собою певну сукупність законів та підзаконних нормативних актів, які спрямовані безпосередньо на врегулювання суспільних відносин у науковій сфері. На даний час все більше актуалізується питання щодо гармонізації нормативно-правової бази у сфері освіти зі стандартами європейської спільноти в контексті євроінтеграційних процесів. Питання щодо якісного забезпечення, формування та реалізації державної політики у науковій сфері актуалізується у зв'язку із відсутністю чіткої стратегії у вищезазначеній сфері, так званою *policy of non-police*.

Критеріїв класифікації нормативно-правових актів є безліч. За К. Рудельсон, класифікація широко застосовується в усіх областях наукової і практичної діяльності суспільства. Вона сприяє упорядкуванню явищ, предметів, і цим полегшує процес їхнього вивчення, допомагає розкрити внутрішні закономірності об'єктивного світу [15, с. 29]. Проте, найбільш доцільною вважаємо класифікацію за їх юридичною силою, що обумовлюється чітким розумінням та визначенням місця того чи іншого акту у цій системі, а також його важливість для нормативно-правового регулювання.

Держава застосовує фінансові та податкові важелі для створення економічно сприятливих умов для ефективного здійснення наукової і науково-

технічної діяльності відповідно до законодавства України. Саме тому, розглядаючи регулювання відносин у науковій сфері, ми виокремлюємо наступні акти, які, на наш погляд, їх регламентують, зокрема: Конституцію України [16], Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [17], Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» [18], Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» [19], Закон України «Про інноваційну діяльність» [20], Закон України «Про наукові парки» [21], Закон України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій» [22], Закон України «Про науково-технічну інформацію» [23]. Також сюди ми із впевненістю можемо віднести укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України; постанови, рішення й інструкції відповідних міністерств інших центральних органів виконавчої влади; рішення місцевих державних адміністрацій; рішення органів місцевого самоврядування. Таким чином, ми бачимо, що система актів, що складають основу нормативно-правового забезпечення наукової сфери є достатньо різноманітною та розгалуженою.

Н. П. Христинченко визначає, що у загальному вигляді класифікація правових актів у сфері наукової діяльності за юридичною силою може мати такий вигляд:

- 1) Конституція України;
- 2) Закони України;
- 3) акти Міністерства освіти та науки України
- 4) постанови Верховної Ради України;
- 5) постанови Кабінету Міністрів України;
- 6) Укази Президента України;
- 7) нормативні акти міністерств, державних комітетів, що стосуються сфери науки і техніки, які приймаються в межах компетенції того органу, що його видає, у формі постанов, положень, наказів, інструкцій, правил тощо [24, с.237].

Основним законом України є Конституція України, що становить собою документ найвищої нормативної сили, що містить норми прямої дії. Так само як з приводу інших галузей, Конституція є основоположним документом, що має

найвищу юридичну силу з питань регулювання наукової сфери. Зокрема, ст. 54 Конституції України гарантує громадянам свободу наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом [16].

Виходячи із вищезазначеного положення, робимо висновок про те, що Конституція як Основний закон України регулює та закріплює основоположні базисні засади здійснення наукової діяльності, а також – регламентує та встановлює положення щодо відповідного захисту такої діяльності на рівні держави. Таким чином, більш детальна інформація, або ж конкретизація окремих положень Конституції знаходить своє відображення безпосередньо у Законах України та інших підзаконних нормативно-правових актів, в яких і визначаються основні напрями державної політики у науковій сфері.

За юридичною силою наступною категорією в системі нормативних актів щодо регулювання наукової сфери є Закони України. У цілому, закон необхідно розуміти як нормативно-правовий акт вищого представницького органу державної законодавчої влади або самого народу, який регулює найбільш важливі суспільні відносини, виражає волю та інтереси більшості населення, втілює людські цінності та має юридичну силу щодо інших нормативно-правових актів [25, с. 142]. В. Самсонов доволі влучно зазначив, що закони регулюють найважливіші питання державного та суспільного життя, їхні норми становлять серцевину, фундамент формування і розвитку інших джерел права [26, с. 55–67].

До основних законів, що регулюють наукову діяльність в Україні ми відносимо наступні:

- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу»;

- Закон України «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки»;
- Закон України «Про інноваційну діяльність»;
- Закон України «Про наукові парки»;
- Закон України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій»;
- Закон України «Про науково-технічну інформацію».

Саме вищезазначені законодавчі акти регулюють найважливіші питання у сфері наукової діяльності. Зокрема, основні напрямки державної політики у науковій та науково-технічній діяльності знайшли своє відображення у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [17].

У 2015 році вищезазначений нормативно-правовий акт набуває чинності у новій редакції, яка передбачає практичне та принципово нове перезавантаження усієї системи управління та фінансування наукової сфери в Україні. Аналізуючи положення Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», необхідно акцентувати увагу, що він не містить визначення науки як такої, проте у статті 1 вищезазначеного закону, надається трактування категорії «наукова діяльність». Під нею законодавець пропонує розуміти інтелектуальну творчу діяльність, спрямовану на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження [17].

Ключові зміни торкнулися саме питання фінансування, оскільки відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» запроваджується грантове фінансування через Національний фонд досліджень, а також базове фінансування наукової діяльності закладів вищої освіти відбувається в контексті проведення та результатів їх державної атестації. Як зазначає С. Г. Головка, основною метою атестації є використання її результатів для планування обсягу видатків державного бюджету для забезпечення діяльності таких наукових установ, формування тематики наукових досліджень та науково-технічних розробок таких наукових установ. Ми вважаємо, що саме

прийняття Закону у новій редакції є важливий кроком у становленні якісної нормативно-правової бази у забезпеченні наукової галузі [27, с. 61].

На нашу думку, одним із позитивних моментів прийняття даного Закону у новій версії є створення Національної ради з питань розвитку науки і технологій, на якого буде покладено роль єдиного координаційного центру з формування стратегічного бачення розвитку вітчизняної науки. Саме це дозволить розв'язати та усунути одну із найголовніших проблем – відсутність координації між органами державної влади, науковою спільнотою, бізнесом та громадськістю, а також підвищення результативності та ефективності бюджетного фінансування. Саме Національна рада з питань розвитку науки і технологій наділена повноваженнями щодо визначення стратегічних орієнтирів та ключових принципів державного управління науковою діяльністю в Україні.

Таким чином, виходячи із основних положень Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», ми можемо стверджувати про поступальний розвиток законодавчого забезпечення вітчизняної наукової сфери та імплементації міжнародних стандартів у національну науку. Саме тому, встановлюється пріоритетність державної підтримки розвитку наукової галузі задля економічного зростання.

Підтверджуючи це положення, ми можемо навести думку А. Г. Загороднього [28] та Р. В. Неколяк [29, с. 196], які наголошують на тому, що модернізація нормативно-правового забезпечення наукової галузі – це основа для реформи науки в цілому, а тому слід імплементувати міжнародний досвід для України.

Основні цілі державної наукової політики визначено саме у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Відповідно до нього, головною метою державної політики у сфері науки є примноження національного багатства на основі використання наукових досягнень; створення умов для досягнення високого рівня життя кожного громадянина, його фізичного, духовного та інтелектуального розвитку через використання сучасних досягнень науки і техніки та інші.

Наступний нормативно-правовий, який є важливою складовою нормативно-правового забезпечення наукової галузі – Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу». У відповідності до положень даного Закону, ми можемо констатувати, що він визначає правові, організаційні і фінансові основи експертної діяльності в науково-технічній сфері, а також загальні основи і принципи регулювання суспільних відносин у галузі організації та проведення наукової та науково-технічної експертизи з метою забезпечення наукового обґрунтування структури і змісту пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки, наукових, науково-технічних, соціально-економічних, екологічних програм і проєктів, визначення напрямів науково-технічної діяльності, аналізу та оцінки ефективності використання науково-технічного потенціалу, результатів досліджень [18].

Загалом, за визначенням А. О. Пахомової, модернізація законодавчих та інших нормативних актів у науковій сфері має полягати у гармонізації законодавчих засад з європейськими стандартами, створенні правових підстав розбудови сучасної національної наукової системи [30, с. 56].

Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» визначає правові та організаційні засади цілісної системи формування та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні. Саме цей Закон надав визначення «пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», а також у статті 3 визначено безпосередньо ті напрями, які слід визначати як пріоритетні до 2020 року. Зокрема, Законом встановлені такі пріоритетні напрями розвитку науки і техніки в Україні як:

- фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;
- інформаційні та комунікаційні технології;
- енергетика та енергоефективність;
- раціональне природокористування;

- науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- нові речовини і матеріали[19].

Проте, Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» певною мірою є недостатньо ефективним, що обумовлюється існуванням певних недоопрацювань в механізмі створення та виконання програм, що реалізують пріоритети.

У свою чергу, правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, форми стимулювання державою інноваційних процесів визначені у Законі України «Про інноваційну діяльність», який спрямований та має на меті підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом [20].

Закон України «Про наукові парки» регулює правові, економічні, організаційні відносини, пов'язані із створенням та функціонуванням наукових парків, і спрямований на інтенсифікацію процесів розроблення, впровадження, виробництва інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках [21]. Саме із прийняттям даного нормативно-правового акту, починається діяльність наукових парків в Україні. За В. Чернюк, науковий парк становить собою юридичну особу будь-якої організаційно-правової форми, одним із засновників якої є заклад вищої освіти та основною метою є впровадження результатів діяльності у реальний сектор економіки [34, с. 70]. Таким чином, наукові парки мають бути створені відповідно до вищезазначеного Закону та функціонувати в межах, визначених ним же. На нашу думку, прийняття Закону України «Про наукові парки», а також їх створення зумовлено підписання Україною Угоди про партнерство і співробітництво з ЄС.

Саме це і стало певною точкою відліку у визначенні курсу на розвиток національної економіки за інноваційною моделлю. У свою чергу, наукові парки є певним чином уособленням суб'єктів господарювання, що мають пряме відношення до інноваційної діяльності. Хоча, необхідно також наголосити і на тому, що у 2006 році був прийнятий Закон України «Про науковий парк

«Київська політехніка» [35], а тому саме його необхідно розглядати як базис витоків зародження функціонування наукових парків. Саме цей Закон визначив науковий парк як об'єднання суб'єктів господарювання, створене на основі засновницького договору з метою здійснення управлінських функцій при реалізації проекту, спрямованого на розроблення та випуск інноваційної продукції (продуктів). А вже Закон, який був ухвалений та прийнятий у 2009 році, надав та закріпив на законодавчому рівні поняття усіх наукових парків, почав регулювати процедуру їх створення, особливості діяльності, органи управління, а також визначив державну підтримку.

Наступним нормативно-правовим актом у науковій сфері є Закон України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій». Саме він визначає правові, економічні, організаційні та фінансові засади державного регулювання діяльності у сфері трансферу технологій і спрямований на забезпечення ефективного використання науково-технічного та інтелектуального потенціалу України, технологічності виробництва продукції, охорони майнових прав на вітчизняні технології та/або їх складові на території держав, де планується або здійснюється їх використання, розширення міжнародного науково-технічного співробітництва у цій сфері. Відповідно до вищезазначеного Закону, трансфер технологій це – передача технологій або процес передачі знань, навичок, технологій чи методів виробництва між державними та недержавними установами для забезпечення НТП [22]. Необхідно також наголосити на недостатній ефективності даного нормативно-правового акту, що зумовлено тим, що певні положення Закону, які стосуються безпосередньо цільового субсидіювання трансферу технологій не застосовуються та не містять податкових пільг щодо трансферу технологій.

У свою чергу, Закон України «Про науково-технічну інформацію» визначає основи державної політики в галузі науково-технічної інформації, порядок її формування і реалізації в інтересах науково-технічного, економічного і соціального прогресу країни. Метою вищезазначеного Закону є створення в Україні правової бази для одержання та використання науково-технічної

інформації. Законом регулюються правові і економічні відносини громадян, юридичних осіб, держави, що виникають при створенні, одержанні, використанні та поширенні науково-технічної інформації, а також визначаються правові форми міжнародного співробітництва в цій галузі [23].

Не можна залишити поза увагою і Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року, затвердженому розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2017 р. Саме у ньому визначені наступні основні проблеми наукової сфери України:

- недостатні обсяги фінансування;
- відсутність реальної фінансової автономії наукових установ у частині використання власних коштів;
- відсутність координації між органами державної влади, наукою, бізнесом та громадянським суспільством під час вирішення стратегічних питань розвитку наукової сфери;
- застаріла дослідницька інфраструктура;
- відтік висококваліфікованих кадрів, зокрема молодих вчених;
- несистемність дій у напрямі інтеграції України до Європейського дослідницького простору та системного використання його можливостей [40].

Крім вищевизначених та проаналізованих документів, важливе місце посідає Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України. Саме ця Концепція містить основні положення стосовно головних цілей, указує пріоритетні напрями і принципи державної науково-технічної політики, механізми прискореного інноваційного розвитку, орієнтири структурного формування науково-технологічного потенціалу та його ресурсного забезпечення [41].

Зокрема, аналізуючи підзаконні нормативно-правові акти, необхідно зазначити, що важливе місце посідає прийнята у 2007 році Постанова Верховної Ради України «Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації». Вищезгадана Постанова була направлена на забезпечення посилення контролю за

дотриманням норм Конституції України та вимог Законів України, що регулюють питання, пов'язані із питаннями наукової діяльності [42].

Таким чином, здійснивши комплексний аналіз нормативно-правового забезпечення регулювання відносин у науковій сфері, варто акцентувати увагу на тому, що на сьогоднішній день у сфері правового регулювання вищезазначеної сфери діє значна кількість нормативно-правових актів.

На думку Н. П. Христинченко, значна роль в ієрархії цих актів належить саме підзаконним актам. Науковець пояснює, що це зумовлено, у першу чергу тим, що ці органи є ближчими до проблем наукової галузі та безпосередньо займаються здійсненням реалізації державної політики у житті, що і є основним завданням підзаконних нормативно-правових актів. Станом на сьогодні прийнято ряд цільових програм, що визначають пріоритетні напрями реалізації політики у сфері науки у житті. На рівні підзаконного нормативно-правового акту затверджується відповідний план роботи органів влади для реалізації державної наукової політики [24, с.240].

Саме тому, представники наукової спільноти нерідко висловлюють думку із приводу систематизації нормативно-правових актів, що застосовуються в науковій сфері та створенням єдиного кодифікованого нормативно-правового акту – Кодексу про наукову діяльність або ж Кодексу про наукову та інноваційну діяльність в Україні. Підтверджуючи дане твердження, ми звертаємось до наукового доробку А. Пахомової, яка наголосила на тому, що пріоритетом в законотворчій діяльності має стати розроблення та затвердження протягом найближчого часу Кодексу про науково-технологічну та інноваційну діяльність в Україні, гармонізованого зі стандартами європейської спільноти. Науковець акцентувала увагу на тому, що такий Кодекс має містити певні нормативні положення з приводу розвитку інтелектуального потенціалу нації і здійснення науково-технологічної та інноваційної діяльності в Україні відповідно до умов перехідного періоду процесу євроінтеграції та рівноправного залучення вітчизняних науковців до спільного європейського дослідницького простору [30, с. 56]. Таку саму позицію підтримує і Н. П. Христинченко щодо прийняття

спеціалізованого та єдиного нормативно-правового акту, який би систематизував законодавство у сфері науки [24, с.240].

Проаналізувавши положення вищезазначених нормативно-правових актів, що становлять собою законодавчу базу у регулювання наукової галузі, можна дійти висновку, що характерною особливістю їх застосування у практичній площині є невиконання більшості з норм. На думку І. П. Данилової, це виступає свідченням системних ознак правового нігілізму у сфері реалізації державної науково-технологічної політики, що закладаються через державну систему законотворчості. Саме тому, стратегічним завданням трансформації державного регулювання в науковій сфері повинна стати побудова нової моделі взаємовідносин між науковцем, державою і суспільством, за якої дотримуватиметься рівність інтересів держави й ученого [36, с.19].

Загалом, державна політика у сфері науки, безсумнівно, є одним із найбільш важкодоступних об'єктів пізнання. Саме тому, для втілення в життя теоретичних положень державної політики у сфері науки в Україні важливо не тільки чітко формулювати її цілі та напрями, але й забезпечувати їх чітку реалізацію [37, с.12]. Щодо визначення самої категорії державної політики у сфері науки, то С. Мосьондз визначає її як інтегративний теоретично-практичний правовий інститут, який охоплює всю множину наукових досліджень, і в цьому сенсі є універсальним [38].

Проте, найбільш доцільним та вірним є положення щодо визначення державної політики у сфері науки О. Динкіна, який пропонує її розуміти як систему цілеспрямованих заходів, що забезпечують комплексний розвиток науки, впровадження наукових результатів в економіку країни, що визначає мету, напрями та форму діяльності органів державної влади в галузі науки і реалізації досягнень науки [39, с. 53]. На нашу думку, саме це визначення охоплює усі важливі складові елементи державної політики та відображає її суть і мету.

Необхідно також звернути увагу на точку зору С. О. Мосьондза, який зазначає, що за низкою певних ознак до цього переліку можна віднести рішення

Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів. В цілому, правову основу державної політики у сфері науки будуть становити:

- Конституція України,
- закони та міжнародні договори України,
- укази Президента України,
- постанови та розпорядження Уряду,
- акти профільних міністерств і відомств, державних наукових установ, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування [43].

Таким чином, проаналізувавши якість та рівень адміністративно-правового забезпечення регулювання відносин у науковій сфері в цілому та державної політики зокрема, можемо зазначити, що та кількість нормативних актів, яка існує є достатньо великою. Саме це іноді викликає колізії або певним чином неефективність та недовірність законодавчих актів. На нашу думку, необхідно погодитись із позиціями представників наукової спільноти щодо кодифікація та систематизації нормативно-правових актів та створення єдиного кодифікованого акту, який б регулював відносини, що виникають з приводу наукової галузі.

2.2. Суб'єкти адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки в Україні

Відсутність чіткої стратегії розвитку у сфері науки і технологій України є ключовою ознакою державної політики в цій сфері, так званою *policy of non-policy*. Разом з тим, за останні роки зроблено два стратегічні кроки у сфері науки та технологій. Загалом, ефективність наукової діяльності в країні в цілому, у першу чергу, залежить напряду від суб'єктів наукової діяльності, зокрема, суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки.

За визначенням Н. П. Христинченко [44, с. 50], основу наукової діяльності становить освіта, оскільки ці дві галузі тісно взаємопов'язані між собою. Це зумовлено, у першу чергу тим, що саме на базі закладів вищої освіти і відбуваються основні фундаментальні наукові дослідження, від них залежить якість підготовки наукових кадрів та подальше підвищення ефективності науки.

За С. О. Мосьондз, роль державного регулювання у сфері науки на даний час зводиться певним чином до наступних моментів:

- визначення стратегії розвитку науки, детальна розробка національного наукового законодавства, моніторинг та оцінка втілення його в практичну діяльність;
- реалізація різноманітних наукових програм, спрямованих на підвищення наукової активності підприємств у межах більшості державних відомств;
- надання державних замовлень, в основному у формі контрактів, на проведення науково-дослідної роботи, які забезпечують початковий попит на більшість нововведень, що згодом знаходять широке використання в економіці країни;
- управління системою науки, забезпечення наявності адекватної кількості наукових установ;
- посередництво в справі організації ефективної взаємодії академічної та прикладної науки, стимулювання кооперації в галузі науково-дослідної роботи промислових підприємств та академічних установ і вищих навчальних закладів;
- забезпечення реального фінансування науки в тих обсягах, що об'єктивно необхідні для будь-якого рівня науки [45, с. 82]

Чіткого, закріпленого на законодавчому рівні поняття суб'єктів наукової діяльності та суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки немає. Проте, якщо розглядати питання формування та реалізації державної політики у сфері науки, то відповідно до Розділу IV Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який є

основним нормативно-правовим актом, що регулює наукову діяльність, суб'єктами державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності є:

- Верховна Рада України (ст. 39);
- Президент України (ст. 40);
- Кабінет Міністрів України (ст. 41);
- а також центральний органи виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику – Міністерство освіти і науки України (ст. 42) [17].

Раніше до цього переліку також відносили і Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, основним завданням якого була саме реалізація державної політики у сфері наукової діяльності. Проте, Уряд реорганізував вищезазначене Агентство створивши центральний орган виконавчої влади з реалізації політики у сфері електронного урядування – Державну службу з питань електронного урядування. У свою чергу, питання, пов'язані із управлінням наукою були повернуті до Міністерства освіти і науки України, що дозволило певним чином поступово розвивати структуру наукових досліджень.

Проте, необхідно наголосити, що вищеперераховані суб'єкти є саме суб'єктами державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності. Це зумовлено тим, що Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» у статті 4 надає наступний перелік суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності:

- наукові працівники;
- науково-педагогічні працівники;
- аспіранти;
- ад'юнкти і докторанти;
- інші вчені;
- наукові установи;
- університети;

- академії;
 - інститути;
 - музеї;
 - інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи;
- громадські наукові організації [17]. Таким чином, необхідно чітко розмежовувати суб'єктів наукової діяльності, а також суб'єктів державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності.

У свою чергу, аналізуючи вищезазначене положення, ми можемо зробити висновок, що суб'єктів наукової діяльності в цілому, ми можемо класифікувати, об'єднавши їх у наступні групи: фізичні особи; юридичні особи, а також – громадські наукові організації.

Зокрема, аналізуючи положення щодо повноважень Верховної Ради України, необхідно зазначити, що як суб'єкт державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності, вона визначає основні положення та напрями державної політики у сфері наукової діяльності. Зокрема, відповідно до ст. 39 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Верховна Рада України:

- здійснює державне регулювання у сфері наукової та науково-технічної діяльності;
- затверджує основні засади і напрями державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності України;
- затверджує пріоритетні напрями розвитку науки і техніки та загальнодержавні програми науково-технічного розвитку України;
- здійснює інші повноваження, які відповідно до Конституції України віднесені до її відання [17].

Аналізуючи діяльність Верховної Ради України загалом, особливої уваги заслуговує положення стосовно того, що вона є єдиним органом законодавчої влади. А це означає, що саме Верховна Рада приймає Закони України, які регулюють питання наукової діяльності в країні.

У свою чергу, у структурі Верховної Ради функціонує Комітет з питань науки і освіти. Саме до повноважень даного комітету належить повноваження з приводу законотворчої діяльності, а саме - розгляду законопроектів, з підготовки яких Комітет визначено головним. Також до повноважень Комітету з питань науки і освіти належать організаційна та контрольна функції. Зокрема, до предмету відання даного комітету в контексті наукової діяльності належать такі питання: законодавство про науку, статус наукових і науково-педагогічних працівників, їх соціальний захист; організація підготовки висновків щодо наукового рівня загальнодержавних програм науково-технічного розвитку, затвердження яких віднесено до повноважень Верховної Ради України; засади здійснення наукових та науково-технічних експертиз. Комітет з питань науки і освіти вносить пропозиції до Верховної Ради України стосовно кандидатур на присудження щорічної Премії найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок у відповідності до Постанови «Про Премію Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок [46]; здійснює відбір претендентів на здобуття щорічної Премії педагогічним працівникам загальноосвітніх, професійно-технічних, дошкільних та позашкільних навчальних закладів та внесення цих кандидатур до Верховної Ради України [47]; а також реалізовує функцію підготовки подання до Верховної Ради України на призначення іменних стипендій Верховної Ради України для найталановитіших молодих учених [48].

Таким чином, Верховна Рада України як суб'єкт державного регулювання та управління у сфері наукової галузі здійснює, у першу чергу, загальне регулювання вищезазначеної сфери, а також реалізує законодавче регулювання у сфері науки.

Наступним суб'єктом відповідно до Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» є Президент України. Як глава держави, він сприяє розвитку науки з метою забезпечення наукової самостійності та незалежності країни, матеріального достатку суспільства і духовного розквіту нації, а також

відповідно до Конституції та законів України визначає систему органів виконавчої влади, які здійснюють державне управління у сфері наукової діяльності в Україні й контролює їхню діяльність [17]. Зокрема, задля популяризації наукової сфери, вирішення актуальних проблем, а також безпосередньо залучення молодих науковців до участі в реалізації державної політики у науковій галузі, були встановлені гранти для підтримки молодих науковців, щорічні премії, а також інші способи мотивації науковців. На нашу думку, це дозволить, у першу чергу, популяризувати та залучити представників наукової спільноти до наукової галузі.

Кабінет Міністрів України відповідно до статті 41 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» реалізує функції та повноваження як вищий орган у системі органів виконавчої влади. Відповідно до вищезазначеної норми, до функцій Кабінету Міністрів як суб'єкта державного регулювання та управління у науковій галузі належать:

- забезпечення реалізації державної науково-технічної політики, розвиток і зміцнення науково-технічного потенціалу України;
- затвердження Положення про Національну раду України з питань розвитку науки і технологій та її персональний склад;
- подання Верховній Раді України пропозиції щодо визначення пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки;
- забезпечення розроблення і виконання державних цільових наукових і науково-технічних програм;
- затвердження відповідно до своєї компетенції державних цільових наукових і науково-технічних програм;
- забезпечення взаємодії центральних органів виконавчої влади з Національною радою України з питань розвитку науки і технологій;
- розгляд рекомендацій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій та прийняття за ними рішення;

- затвердження порядку формування та використання коштів Національного фонду досліджень України на основі пропозицій Національної ради України з питань розвитку науки і технологій;
- затвердження Голови Національного фонду досліджень України;
- заснування грантів та премій Кабінету Міністрів України у сфері наукової і науково-технічної діяльності та визначення порядку їх надання;
- вжиття заходів до вдосконалення державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- здійснення інших повноважень у сфері наукової і науково-технічної діяльності відповідно до закону [17].

Стаття 42 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає повноваження центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності. На сьогоднішній день головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та забезпечення реалізації державної політики у сфері науки є Міністерство освіти і науки України. Дана норма знайшла своє відображення у Положенні про Міністерство освіти і науки України. Таким чином, Міністерство освіти і науки України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері науки, наукової діяльності, трансферу (передачі) технологій, а також забезпечує формування й реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю навчальних закладів, підприємств, установ та організацій, які надають послуги у сфері освіти або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування і форми власності [49].

Відповідно до вищезгаданого Закону України, до повноважень Міністерства освіти і науки в контексті діяльності саме як суб'єкта державного регулювання та управління у сфері науки належать:

- розробка засад наукового розвитку України та подання відповідних пропозицій Кабінету Міністрів України та Президенту України;

- взаємодія з Національною радою України з питань розвитку науки;
- координація реалізації іншими центральними органами виконавчої влади, Національною академією наук України та національними галузевими академіями наук державної політики у сфері наукової діяльності;
- розробка спільно з Національною радою України з питань розвитку науки і технологій пріоритетних напрямів розвитку науки та внесення відповідних пропозицій на розгляд Кабінету Міністрів України у встановленому законодавством порядку;
- здійснення на засадах, розроблених Національною радою України з питань розвитку науки і технологій, керівництва системою наукової і науково-технічної експертизи;
- забезпечення інтеграції вітчизняної науки у світовий науковий простір та Європейський дослідницький простір із збереженням і захистом національних пріоритетів;
- здійснення керівництва системою державної атестації наукових установ;
- координація міжнародного науково-технічного співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з питань, що належать до його компетенції;
- формування тематику державного замовлення на найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію, здійснення фінансової підтримки виконання державного замовлення на найважливіші науково-технічні (експериментальні) розробки та науково-технічну продукцію;
- забезпечення реалізації міжнародних науково-технічних програм і проектів відповідно до міжнародних договорів;
- розробка проектів міждержавних програм для забезпечення виконання укладених міжнародних договорів у сфері наукової і науково-технічної діяльності;

- укладення відповідно до законодавства міжнародних договорів про співробітництво у сфері наукової і науково-технічної діяльності;
- забезпечення виконання зобов'язань, що випливають із членства України в міжнародних організаціях у сфері наукової і науково-технічної діяльності [17].

Що стосується інших центральних органів виконавчої влади, то на них, у межах їх повноважень, покладаються завдання забезпечення реалізації науково-технічної політики у предметній сфері їх діяльності, розвитку науково-технологічного потенціалу галузей.

Місцеві ради, місцеві органи виконавчої влади щодо наукової та науково-технічної діяльності відповідно до їх компетенції забезпечують виконання завдань державних цільових наукових та науково-технічних програм у відповідному регіоні; розробляють та організують виконання регіональних (територіальних) програм науково-технічного розвитку; залучають відповідні наукові установи (за їх згодою) до розв'язання проблем науково-технічного розвитку регіону .

Відповідно до переліку, який надає С. О. Мосьондз, він виокремив наступну класифікацію, зважаючи на процес адміністрування в науковій сфері: Міністерство освіти і науки України; Державна служба інтелектуальної власності; Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації; Державне космічне агентство України [56, с. 14]. Проте, зважаючи на низку реформ, які відбувались в контексті ліквідації Державних служб та агентств з метою оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади, із вищезазначеного переліку залишилось лише Міністерство освіти і науки.

Актуалізується і питання щодо функціонування та визначення повноважень Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні. Відповідно до Положення «Про Міжвідомчу раду з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні», вона є консультативно-дорадчим органом, утвореним Національною академією наук разом з МОН та національними галузевими академіями наук для сприяння

розвитку фундаментальних досліджень та ефективного використанню їх результатів у прикладних дослідженнях і науково-технічних розробках за пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки [57]. Головними завданнями, які поставлені перед Міжвідомчою радою є:

- створення ефективної системи координації роботи з розвитку фундаментальних і прикладних досліджень;
- підготовка пропозицій з використання результатів фундаментальних досліджень у прикладних дослідженнях і науково-технічних розробках в усіх галузях економіки;
- сприяння організації наукових зв'язків між різними відомствами та установами, взаємодії науки та освіти, розширенню зв'язків науки з виробництвом;
- сприяння міжнародному науковому співробітництву, інтеграції української науки у світовий науковий та європейський дослідницький простір із урахуванням національних інтересів.

Аналізуючи систему суб'єктів державного регулювання та управління у сфері науки, необхідно зазначити, що раніше до цієї системи відносилась також і Державна служба інтелектуальної власності. Проте, у зв'язку із її ліквідацією та тим, що правонаступником Державної служби інтелектуальної власності став Департамент інтелектуальної власності в структурі Міністерства економічного розвитку і торгівлі, то необхідно останній відносити до суб'єктів державного регулювання та управління у сфері науки. Основним завданням даного Департаменту, що безпосередньо виходить із його назви, є реалізація державної політики у сфері інтелектуальної власності. У свою чергу, інтелектуальна власність є результатом творчої та наукової діяльності людини, а саме тому її необхідно відносити до сфері науки. Тому, Департамент займається питаннями, пов'язаними із реалізацією контролю за дотриманням права інтелектуальної власності; питаннями, пов'язаними із реєстрацією об'єктів права інтелектуальної власності; питання, що пов'язані із експертизами і т.п.

Таким чином, система суб'єктів державного регулювання та управління у науковій галузі є достатньо розгалуженою і складається із органів законодавчої та виконавчої влади.

2.3. Форми та методи державної політики у науковій сфері в Україні

Державна політика у галузі науки носить достатньо багатосторонній та багатоаспектний характер, а тому вона може знайти відображення та втілення у житті найрізноманітнішими способами, методами та у різних формах. Зокрема, Т. О. Гуржій відмічає, що реалізація будь-якої галузевої політики провадиться шляхом видання (укладення) юридичних документів, вчинення політичних актів, здійснення економічних заходів, проведення інформаційних кампаній тощо. Саме тому, основні цілі досягаються різними методами: правовими й неправовими (позап правовими), примусовими та заохочувальними, профілактичними та юрисдикційними, ідеологічними, виховними та, зрештою, безпосереднім впливом на учасників правовідносин [58, с. 68].

Вважаємо, що державна політика, незважаючи на галузь, становить собою, у першу чергу, певну сукупність або ж систему цілеспрямованих заходів, основною метою яких є досягнення кінцевої мети – задоволення потреб суспільства, а також забезпечення державного ладу. У свою чергу, задля реалізації державної політики і впроваджуються та використовуються форми і методи державної політики або ж державного регулювання, зокрема, у сфері науки. Розділ V Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначає безпосередньо форми і методи державного регулювання та управління у науковій і науково-технічній діяльності. Зокрема, визначено, що держава застосовує фінансові та податкові важелі для створення економічно сприятливих умов для ефективного здійснення наукової і науково-технічної діяльності відповідно до законодавства України [17].

Фінансове забезпечення наукової діяльності здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, власних або залучених коштів

підприємств, установ та організацій, коштів вітчизняних та іноземних замовників робіт, грантів, інших джерел, не заборонених законом. Держава здійснює бюджетне фінансування наукової та науково-технічної діяльності шляхом фінансування основної діяльності державних наукових установ, наукових досліджень вищих навчальних закладів, фінансування окремих наукових та науково-технічних програм, проектів та надання грантів.

Фінансування шляхом надання грантів здійснюється на конкурсній основі для:

- 1) виконання наукових досліджень і розробок;
- 2) розвитку матеріально-технічної бази наукових досліджень і розробок високого рівня;
- 3) підтримки організації та проведення наукових конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки;
- 4) наукового стажування наукових працівників;
- 5) забезпечення доступу до науково-технічної інформації та наукової літератури на всіх видах носіїв.

Національний фонд досліджень України здійснює такі види грантової підтримки:

- 1) індивідуальний грант;
- 2) колективний грант;
- 3) інституційний грант [17].

З метою стимулювання фундаментальних та прикладних наукових досліджень, реалізації єдиної державної політики у сфері наукової діяльності, розвитку національного дослідницького простору та його інтеграції до світового дослідницького простору, розбудови дослідницької інфраструктури в Україні та її інтеграції до світової дослідницької інфраструктури, сприяння налагодженню науково-технічного співробітництва між науковими установами, вищими навчальними закладами та представниками реального сектора економіки і сфери послуг утворено Національний фонд досліджень України [17].

У свою чергу, Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» встановлює наступні пріоритетні напрями:

- фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави;
- інформаційні та комунікаційні технології;
- енергетика та енергоефективність;
- раціональне природокористування;
- науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань;
- нові речовини і матеріали [19].

С. О. Мосьондз наголошує на тому, що основними формами державного регулювання в Україні є прогнозування, планування та програмування. Саме від якісної характеристики цих форм напряму залежить обґрунтованість державного регулювання, його цілеспрямованість, реальність та ефективність. Проте, правові засади цих трьох основних форм є лише декларативним, що зумовлено відсутністю відповідних практичних механізмів та жорстких заходів контролю за дотриманням і виконанням [63, с. 30].

Еріх Янч у своїх наукових доробках надав визначення дещо іншим трьом формам. Зокрема, він відніс до них форми: прогноз, передбачення та технологічне прогнозування. Під прогнозом в цілому автор розумів ймовірнісне твердження про майбутнє з відносно високим ступенем достовірності; передбачення – аподиктичне (неймовірнісне) твердження про майбутнє, що ґрунтується на абсолютній достовірності, а технологічне прогнозування – ймовірнісна оцінка на відносно високому рівні впевненості майбутнього переміщення технологій [64, с. 19].

У свою чергу, С. М. Чистов наголошує на тому, що досягнення цілей та завдань наукової політики здійснюється державою через застосування конкретних методів її реалізації. А тому, необхідно виокремлювати за ознакою

форми впливу на науковий розвиток економіки дві групи таких методів: методи прямого та методи непрямого регулювання.

До методів прямого регулювання науковець відносить наступні :

- визначення державних пріоритетів розвитку науки і техніки;
- державні науково-технічні програми;
- державне замовлення в науково-технічній сфері;
- державна науково-технічна експертиза;
- бюджетне фінансування досліджень та робіт, що виконуються в рамках пріоритетних напрямків розвитку науки і техніки;
- державна політика щодо формування та заохочення науково-технічних кадрів;
- державна політика у сфері патентів і ліцензій.

Такі вищезазначені методи, методи прямого регулювання передбачають безпосередню участь держави в контексті вирішення та аналізу проблем наукового розвитку в цілому, а також проблемних питань окремих його ланок зокрема.

С. М. Чистов до методів непрямого регулювання відніс:

- диференційовану податкову політику;
- стимулюючу фінансово-кредитну політику;
- гнучку амортизаційну політику;
- правовий захист інтелектуальної власності;
- державну політику у сфері міжнародного наукового співробітництва [66].

Вищезазначені методи непрямого регулювання створюють економічні та правові умови для прискорення наукового прогресу, проте це не означає, що такі умови мають бути однакові для всіх галузей розвитку науки. А тому, в цьому контексті, вони можуть бути диференційовані державою відповідно до пріоритетних напрямів та програм.

До методів реалізації державної наукової політики за способом впливу можна віднести правові, адміністративні та економічні методи.

Серед представників наукової спільноти немає єдності щодо державних цільових програм. Так, одні науковці вважають, що їх слід віднести до групи методів реалізації державної наукової політики, а інші – до форм програмно-цільового управління науковою діяльністю.

Ми погоджуємось із точкою зору останніх. Відповідно до Закону України «Про державні цільові програми», вони становлять собою комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання найважливіших проблем розвитку держави, окремих галузей економіки або адміністративно-територіальних одиниць, здійснюються з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням [67].

Відповідно до статті 56 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», державні цільові наукові та науково-технічні програми є основним засобом концентрації науково-технічного потенціалу держави для розв'язання найважливіших природничих, технічних і гуманітарних проблем та реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки [17].

Останніми роками в Україні було прийнято низку державних цільових програм, які за своєю спрямованістю поділяються на економічні, наукові, науково-технічні, соціальні, національно-культурні, екологічні та інші. Більшість державних цільових програм розраховані на 3–4 роки, з орієнтовним обсягом фінансування – це означає, що конкретні обсяги фінансування мають визначатися в державних бюджетах на відповідний рік. Реальне фінансування часто ви являється меншим за орієнтовне, а інколи уже прийнята Урядом державна цільова програма не потрапляє до державного бюджету та її виконання має чекати наступного року.

Отже, попри велику потенційну ефективність державних цільових програм як інструменту державної наукової політики, брак узаконених єдиних правил формування і затвердження державних цільових програм, що прослідковується у змісті та правовому статусі існуючих програм, які стосуються сфери науки, підриває їхню ефективність, дієвість і значення [63, с. 29].

Грантова підтримка наукової і науково-технічної діяльності за рахунок коштів державного бюджету запроваджується з метою підвищення рівня наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок, розвитку науково-технічного потенціалу та підвищення рівня конкурентоспроможності закладів спеціалізованої освіти наукового профілю (наукових ліцеїв, наукових ліцеїв-інтернатів), наукових установ та вищих навчальних закладів, збереження та розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, наукового стажування наукових працівників, у тому числі за кордоном, організації та проведення конференцій, симпозіумів, наукових турнірів, конкурсів наукової творчості, інших науково-комунікативних заходів та заходів з популяризації науки.

Грантова підтримка надається на безоплатній та безповоротній основі центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері наукової і науково-технічної діяльності, іншими центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать бюджетні наукові установи, університети, академії, інститути, Національною академією наук України, національними галузевими академіями наук, Національним фондом досліджень України/

Державні наукові установи (крім державних наукових установ оборонно-промислового комплексу), державні університети, академії, інститути мають право бути засновниками та співзасновниками господарських товариств та беруть участь у формуванні статутного капіталу такого господарського товариства виключно шляхом внесення до нього майнових прав інтелектуальної власності, виключні майнові права на які зберігаються за державною науковою установою або державним університетом, академією, інститутом. [17].

Законодавець визначає наукову і науково-технічну експертизу як невід'ємний елемент державного регулювання та управління у сфері наукової і науково-технічної діяльності [18].

Таким чином, проаналізувавши вищезазначені положення, ми доходимо висновку, що чіткого визначення форм і методів державного регулювання та

управління у науковій сфері немає. А тому, ускладнюється питання щодо визначення форм та методів, незважаючи на те, що Розділ V Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» носить таку назву. У вищезазначеному нормативно-правовому акті відсутній чіткий перелік таких форм та методів, а зазначена лише характеристика окремих.

Погоджуємось із думкою представників наукової спільноти щодо визначення передбачення, прогнозування та програмування як форм державного регулювання у науковій діяльності та доцільності їх виокремлення на законодавчому рівні.

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ НАУКИ ТА ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЯ

3.1. Державна політика у науковій сфері в зарубіжних країнах: можливості імплементації досвіду для України

У зв'язку із обранням Україною курсу на євроінтеграцію, актуалізується та більш гостро постає питання щодо наближення та імплементації міжнародних стандартів в Україні. Саме тому, необхідно проаналізувати досвід зарубіжних країн щодо державної політики у науковій сфері в цілому, а також процесу її реалізації зокрема. На основі такої характеристики буде можливо визначити відмінності регулювання у різних країнах світу.

Аналізуючи положення щодо регулювання та реалізації державної політики а науковій галузі в зарубіжних країнах, необхідно визначити основні позитивні риси. Незважаючи на те, що Україна є однією із країн світу із високим потенціалом, оскільки у нашій державі існують визнані наукові школи, розробки, на даний час спостерігаються певні негативні тенденції, що погіршує становище України у світовому науковому просторі. Так, як зазначає І. П. Данилова, при компаративному аналізі розвитку наукової діяльності в Україні із тенденціями, що мають місце у США, країнах ЄС, Далекого Сходу, Південно-Східної Азії, необхідно наголосити на тому, що Україна наближається до стану відсталої держави [68, с. 80].

До причин ситуації, що має місце можна віднести наступні:

- невизначеність засад державної політики в науковій сфері щодо функціонування ринку наукових технологій;
- відсутність системного підходу щодо визначення пріоритетів державної політики в науковій сфері, державного замовлення на науково-технічні розробки;

- суб'єктивний підхід до забезпечення розвитку науково-технічної, інноваційної діяльності, нехтування принципом наукового обґрунтування стратегічних рішень щодо розвитку національної економіки [69];
- недосконалість законодавства в науковій сфері, відсутність механізму стимулювання до створення, виробництва та споживання науково-технічної продукції й унаслідок цього – низький рівень комерціалізації науково-технічних розробок і винаходів;
- нескоординованість інвестиційної державної політики, розпорошеність відповідних фінансових ресурсів;
- відсутність ефективного механізму розподілу результатів інтелектуальної праці між винахідником, юридичною особою, у якій він працює, та державою [68, с. 80].

Першою країною, досвід якої, на нашу думку, буде мати позитивний вплив для України – це Франція. Протягом багатьох років Франція перебуває на шляху значної трансформації наукової системи. Реформи, які мають місце, зокрема, із створення Національного агентства із наукових досліджень, а також прийняття Закону у 2006 році, призвели до серйозних змін та модифікації структури державного сектору у Франції. Це дозволило створити такий механізм, який використовує за взірць найкращі приклади міжнародної практичної діяльності, особливо у питаннях, що стосуються проектного фінансування та оцінки.

Саме ця реформа наукової галузі Франції, яка розпочалася у 2006 році є для України цікавим прикладом. Зокрема, це пов'язано із тим, що системи науки в Україні та Франції є подібними, що зумовлено тим, що значну роль відіграє державний сектор, у Франції функціонує аналог Національної академії наук – Національний центр наукових досліджень; організаційний аспект побудови наукової галузі, тому що міністерства та агентства країн мають схожі назви. Але, у першу чергу, це зумовлено тим, що реформа наукової галузі у Франції ґрунтується на позитивному досвіді країн із розвиненим науковим менеджментом – Японії та США.

Д. А. Рубвальтер зазначив, що французька реформа являє собою комплекс організаційно-адміністративних та економічно-стимулюючих заходів, які направлені на стимулювання точок зросту та ефективне включення Франції до міжнародної співпраці із позиції країни-лідера [70, с. 3]. Він зазначає, що реформа наукової галузі у Франції сконцентрована на вирішенні наступних конкретних задач:

- посилення стратегічного планування та формування національних пріоритетів;
- побудова єдиної, комплексної та транспарентної системи оцінки результатів наукових досліджень;
- акумулювання синергетичної енергії та полегшення кооперації між учасниками дослідження шляхом формування так званих «полюсів конкурентоспроможності»;
- формування привабливих наукових кар'єр, особливо для молоді;
- інтенсифікація динаміки інновацій та налагодження більш тісних зв'язків між дослідженнями у державному та приватному секторах;
- посилення інтеграції французької системи досліджень у загальноєвропейський дослідницький простір [70, с. 5].

Ми констатуємо, що основною ознакою розвитку наукової діяльності у Франції є те, що вона становить собою країну, в якій безпосередньо реалізується державне управління наукою із низькою часткою адміністративних витрат. Друга особливість за О. В. Ядранською полягає у тому, що основною структурною одиницею у функціонуванні науки у Франції є не інститут (яких у складі CNRS усього два), а лабораторія. У свою чергу, більшість лабораторій мають подвійне підпорядкування (здебільшого, спільно з університетами), проте в усіх лабораторіях, що співробітничать з CNRS, незалежно від їхніх статусу і приналежності, реалізується єдина політика, діють єдині правила створення, контролю й ліквідації лабораторій та координації їхньої діяльності, встановлювані CNRS [71, с. 63].

Загальне управління та певним чином стратегічне орієнтування наукової галузі здійснює Міністерство вищої освіти та наукових досліджень. У його структурі функціонує Головне управління наукових досліджень та інновацій, а у 2007 році були створені координаційні групи для активізації науково-дослідницької діяльності за напрямками, які визнані пріоритетними: інформаційно-комунікаційні технології, охорона здоров'я, нанотехнології, енергетика та стійкий розвиток. Національне агентство наукових досліджень, яке було утворене, є адміністративним органом, що підконтрольний Міністерству вищої освіти та наукових досліджень. Діяльність такого агентства була спрямована на переорієнтування представників дослідницького простору на нову культуру та механізм фінансування проектів, які є доволі поширеними в інших країнах. Саме тому, мету Національного агентства наукових досліджень необхідно визначити як збільшення кількості проектів фундаментальних та цільових досліджень, що проводяться або ж державними закладами, або ж як формат державно-приватної співпраці [72, с. 50].

Таким чином, проаналізувавши державне регулювання наукової сфери у Франції, ми робимо висновок про те, що центральним органом як і в Україні виступає профільне Міністерство, яке має назву Міністерство вищої освіти та наукових досліджень. У структурі Міністерства діють ряд органів, які забезпечують оптимізацію управлінням науковою галуззю та певним чином відповідають за конкретний напрям роботи.

Що стосується Італії, то ми можемо прослідкувати наступне. Провідною науковою установою Італії є CNR – Національна дослідна рада, яка являє собою громадську організацію, основним обов'язком якої є виконання, просування, поширення, передача та покращення дослідної активності в основних секторах зростання знань і застосування цих знань для наукового, технологічного, економічного і соціального розвитку країни. Загалом, основним джерелом фінансування Ради є держава, проте необхідно наголосити і на участі ринку, який вносить свою частку. Саме до 30 % прибутків Національної дослідної ради, вона отримує від робіт на зовнішні замовлення і за угодами з фірмами, контрактами з

Європейським Союзом та міжнародними організаціями. Так само, у структурі Ради створені головні інститути, які є відповідальними за певні сектори дослідження:

- INFN (Національний інститут ядерної фізики);
- INGV (Національний інститут геології та вулканології);
- INAF (Національний інститут астрофізики);
- ASI (Італійське космічне агентство) [73, с. 81].

Ще однією країною із централізованим управлінням, що має значний науковий потенціал є Швеція, розробки якої фінансуються більшим чином, промисловістю. Головним джерелом фінансування наукової роботи в університетах є саме держава, а кошти виділяються у формі прямих державних дотацій, або ж по лінії різних рад з науки й інших державних агентств і відомств. Серед державних установ, які займаються фінансуванням наукових розробок і досліджень, можна виділити наступні :

- Шведська рада з наукових досліджень;
- Шведська рада з наукових досліджень у сфері охорони навколишнього середовища, сільськогосподарських наук і територіального планування;
- Шведська рада з наукових досліджень у сфері трудових відносин і соціального забезпечення;
- Шведське управління інноваційних систем [68, с. 81].

Таким чином, проаналізувавши положення щодо державного управління науковою галуззю у країнах ЄС, ми із впевненістю можемо констатувати, що для вищезазначених країн характерною є певною мірою схожа система організації, управління й фінансування фундаментальних досліджень, яку можна визначити як континентальну модель.

За Т. А. Луценко, можна виокремити основні її ознаки, до яких слід відносити наявність високої частки державного (бюджетного) фінансування досліджень і розробок, а також наявність великих наукових інститутів, що історично склалися, а також функціонування співтовариств, що беруть участь в

управлінні й фінансуванні фундаментальної науки. При цьому, на національному рівні визнано, що наявна модель є надмірно бюрократизованою, а тому вона певним чином не відповідає сучасним викликам і загрозам, що можливо вирішити шляхом процесу реформування. Зокрема, низький рівень результативності науковець вбачає у тому, що:

- рівень патентування наукових результатів є недостатнім;
- використання результатів бюджетних наукових досліджень неефективне;
- низький рівень участі та зацікавленості у науково-дослідних і освітніх програмах, що фінансуються ЄС.

Відповідно до вищезазначеного Т. А. Луценко виділяє небезпеки, що стоять перед європейською наукою:

- старіння дослідників;
- ускладненість адміністративної системи;
- негнучкість системи наукових досліджень;
- регіональний дисбаланс, концентрація наукового потенціалу в столичних регіонах;
- відтік мізків; низька привабливість наукової кар'єри;
- низький рівень інтернаціоналізації науки [74].

Країною, яку ми не можемо залишити поза увагою, є США, головною особливістю організації фундаментальної науки якої є те, що фундаментальні дослідження проводяться переважно в науково-дослідних центрах і лабораторіях закладів вищої освіти. Одразу необхідно зазначити, що існує відмінність у суб'єктах адміністративно-правового регулювання у сфері науки. Так, на відміну від вищезазначених країн та України, у США відсутнє спеціалізоване так зване Міністерство науки. У свою чергу, функції Міністерства щодо підтримки фундаментальних досліджень виконують різного роду департаменти – Державний департамент енергетики (10 % від загального фінансування фундаментальних досліджень в США в 2012–2014 рр.), Державний департамент охорони здоров'я (57 % фінансування в 2012–2014 рр.), Державний департамент оборони (5 % фінансування в 2012–2014 рр.), Державний департамент сільського

господарства (3 % фінансування в 2012–2014 рр.), NASA (9 % фінансування в 2012–2014 рр.) і Національний науковий фонд США (13 % фінансування в 2012–2014 р.) [71, с. 67]. Така організаційна структура є дещо специфічною, оскільки звичною більш є існування та функціонування вже звичних у більшості країн Міністерств, аналогів Міністерства освіти і науки України. У США ж існує на противагу лише Міністерство освіти США. Загалом, керівництво науковою діяльністю є децентралізованим у зв'язку із державним устроєм країни, відповідно до чого вся наукова та освітня система підпорядкована органам управління окремих штатів.

Як зазначає Н. П. Христинченко, наукова діяльність у США тісно пов'язана із роботою освітніх закладів, які безпосередньо здійснюють підготовку кадрів не тільки для зв'язків із промисловим бізнесом, а й для сфери наукових досліджень [75, с. 18]. Головним принципом є розподіл коштів на конкурсній основі. Частка грантів у бюджеті кожного з державних департаментів складає не менше 50 %, а часто – перевищує це число. Важливо також, що в США відсутня чітке прив'язування отримання гранту до певних департаментів. Це означає, що, наприклад, Національний інститут охорони здоров'я фінансує не лише свої структурні підрозділи, але і зовнішні науково-дослідні лабораторії, котрі ведуть дослідження за напрямками, що збігаються зі стратегічними завданнями інституту.

Однією з найстарших організацій, яка функціонує в якості головної із наукових досліджень є Національна дослідна рада Канади, яка існує з 1916 р. Рада складається з понад 20 інститутів і національних програм, що охоплюють широкий спектр наукових дисциплін. Інститути і програми організовано в три великі групи: фізико-технічна; науки про життя та інформаційні технології; технології та промислові розробки.

За Т. А. Луценко, основними цілями та завданнями даної Ради є:

- здійснення й підтримка наукових досліджень і промислових розробок, значущих для Канади;
- організація, управління й утримання національної наукової бібліотеки;

- публікування та продаж (чи інше поширення) науково-технічної інформації;
- розроблення критеріїв оцінювання;
- розроблення стандартів і сертифікація канадської промисловості;
- управління астрономічними обсерваторіями, заснованими або фінансованими урядом Канади;
- управління науково-дослідною діяльністю, включаючи гранти і внески для підтримки міжнародної діяльності NRC;
- забезпечення дослідного і промислового співтовариства науково-технологічною підтримкою сучасного рівня [74].

Однією із найбільш розвинутих країн на даний час у науковій сфері є Японія. Аналізуючи наукові дослідження, необхідно відмітити, що переважна більшість наукових досліджень в Японії, як і в інших розвинених країнах, проводиться в закладах вищої освіти, а також державних лабораторіях. У свою чергу, основну частку витрат на науково-дослідну роботу в Японії несе приватний сектор. Це зумовлено тим, що він зацікавлений переважно в прикладному характері таких досліджень. Саме вищезазначений підхід забезпечив Японії результативні успіхи на тих напрямках технічного прогресу, які пов'язані з виробництвом споживчих товарів масового попиту. Проте, досліджуючи галузь фундаментальних досліджень та немасового виробництва, то можна констатувати, що Японія помітно відстає від інших розвинених країн.

Так, незважаючи на посилення уваги в Японії до власних фундаментальних досліджень, що відзначається з 80-х років ХХ ст., збільшення їх фінансування і стимулювання і, відповідно, зниження залежності країни від імпорту зарубіжних технологій, ця залежність все ж таки зберігалася навіть на початку ХХІ ст. [75, с. 47].

В Японії існує аналог рад, як і в інших країнах – це Наукова рада Японії, що була заснована у 1949 р. Вона функціонує в якості спеціального агентства під управлінням прем'єр-міністра країни з метою просування науки в уряді, промисловості та в повсякденному житті. До обов'язків Ради входить ухвалення

рішень із важливих наукових проблем і забезпечення ефективного обміну знаннями між ученими з метою забезпечення підвищення продуктивності наукових досліджень. Також на запит уряду Наукова рада пропонує рекомендації з наукової політики, проте може це робити і за власною ініціативою [77, с. 51].

В контексті сприяння просуванню та популяризації науки в усіх сферах, зокрема, природній, соціальній і гуманітарній, було утворено Японське товариство сприяння розвитку науки (JSPS). Дане товариство являє собою незалежний адміністративний інститут, який відіграє ключову роль в управлінні широким спектром японських навчальних і наукових програм. Це некомерційна організація на пожертви, зроблені імператором. Починаючи із 2003 р., JSPS увійшло в нову фазу свого розвитку з його перетворенням у незалежний адміністративний інститут з метою оптимізації ефективності управління, поліпшення якості послуг, пропонованих JSPS університетам і дослідним інститутам [74].

За Л. В. Овчаренко, діяльність Японського товариства сприяння розвитку науки підтримується, здебільшого, щорічними субсидіями від уряду Японії. До основних функцій слід віднести:

- заохочення молодих дослідників;
- сприяння розвитку міжнародної наукової кооперації;
- виділення грантів на наукові дослідження; – виконання досліджень для майбутніх програм;
- підтримка наукової кооперації між академічним співтовариством і промисловістю;
- збирання й поширення інформації про науково-дослідну діяльність [78, с. 51].

У свою чергу, науковці акцентують та зосереджують свою увагу на тому, що однією з проблем, що гальмують науковий та інноваційний розвиток Японії, є проблема інтелектуальної власності. Аналізуючи наукову сферу Японії певним чином як найважливіший національний ресурс, японські фахівці вивчили механізми підтримки та нарощування інтелектуальної власності в ряді

розвинених країн, перш за все, в США. В результаті такого дослідження, було прийнято рішення різко знизити рівень витрат на оформлення патентної документації, закріпити патентні права не за винахідниками та урядом, як це зазвичай робилося, а за університетами і спеціальними посередницькими ліцензуючими організаціями. Було запропоновано активно розвивати контрактну систему, яка орієнтує університетські дослідження на замовлення промислових компаній, довіряючи їм право бути співвласниками патенту, що знижує фінансове навантаження на розробників [79].

Пріоритетними галузями наукової системи Японії були визнані:

- нові системи;
- інформатика та зв'язок;
- нанотехнології та матеріали;
- технології збереження навколишнього середовища.

У цих сферах, на думку фахівців, можливі проривні новітні рішення, комерціалізація яких дасть інноваторам серйозні переваги перед конкурентами. Грунтуючись на такій позиції, для прискорення проходження оформлення патентів в Японії було переглянуто Патентний закон і Закон про торгові знаки. Крім того, для створення ефективної системи з організацій-посередників, які забезпечують передачу науково-технічних досягнень з університетських лабораторій і державних НДІ в приватний промисловий сектор, був прийнятий Закон про трансферт технологій з університетів у промисловість та спеціальні заходи щодо поживлення промисловості і вдосконаленні промислових технологій [75, с. 48]. Саме це дозволяє певною мірою вивести інтелектуальну власність на відносно новий якісний рівень розвитку.

Із 1952 року головним органом, який здійснював адміністративно-правове регулювання та забезпечував державну політику у сфері науки Японії було Міністерство освіти, науки і культури. Із 2001 року в контексті реформ державного апарату, його назва змінилась на Міністерство освіти, культури, спорту, науки і технологій.

Наступною країною, досвід якої слід проаналізувати є Фінляндія. У Фінляндії урядовою організацією, яка контролює досягнення в галузі досліджень і розробок, науки є Рада з наукової й технологічної політики, метою якої є стимулювання економічного зростання, розвиток торгівлі та промисловості, поширення нових методик і розширення банку знань [65, с. 32]. Як зазначає І. Данилова [68, с. 82], у Фінляндії усі університети мають статус дослідних, яким із 2010 р. було закріплено повну фінансову і дослідницьку автономність у зв'язку із наданням ним пільг на ввезення обладнання й можливість отримати у власність нерухоме майно. Значну роль у розвитку наукової галузі Фінляндії відіграє Агентство з фінансування технологій і інновацій Tekes, яке забезпечує моніторинг процесу реалізації профінансового проекту й моніторинг його результатів після закінчення проекту, а також – Національний фонд з досліджень і розвитку Sitra. Його основним завданням є організація навчання фахівців у галузі корпоративного інвестування та надання корпоративного фінансування технологічним компаніям на ранніх етапах їх розвитку.

Загалом, Фінляндію можна визнати однією із провідних країн світу за обсягами інвестицій саме у наукові дослідження. Так, наприклад, у бюджеті на 2009 р. було заплановано виділення 1,9 млрд. євро на наукову сферу. Близько 82 % цих коштів розподіляють Міністерство праці і економіки та Міністерство освіти Фінляндії. Фінансування так званої вузівської науки, що становить собою певним чином основну частину фундаментальних досліджень країни й частину прикладних, відбувається через Академію Фінляндії. Академія становить собою центральний науковий орган, який підконтрольний Міністерству освіти. До складу Академії входять Комітет з науки та шість комісій: з природних, медичних, сільськогосподарських, технічних, суспільних і гуманітарних наук. Зокрема, науковець визначає, які і в інших країнах, ряд галузей та напрямків дослідження, які є пріоритетними. Зокрема, до них слід відносити: сфера медицини, біологічних наук і навколишнього середовища; культура й суспільство; природознавство й техніка [77, с. 97]. Крім того, фінансування

наукової галузі також проводять вже вищезазначені та проаналізовані кілька організацій.

Ще однією країною, досвід якої доцільно було б проаналізувати задля можливості імплементації в Україні – Китай. Як слушно зазначають А. П. Голіков та О. Д. Златкіна, розвиток фундаментальної науки в цілому, традиційно рахують на підставі кількості опублікованих наукових статей. На даний час Китай ще значно відстає за їх кількістю від США та країн ЄС. Проте, динаміка розвитку наукової діяльності Китаю та їх трендів свідчить про те, що в недалекому майбутньому країна може не тільки їх наздогнати, але й випередити [79, с. 65].

Аналізуючи діяльність Китаю як країни, яка розвивається на даний час, можна зробити висновок, що країна в контексті наукової сфери, збільшує витрати на освітні та наукові заходи, незважаючи на те, що в цілому вони ще не досягли навіть середньосвітових показників. У свою чергу, можна спостерігати наявність позитивної динаміки в зростанні витрат на заходи в сфері наукової діяльності, що дасть йому змогу вже в найближчі роки досягти й перевищити середньосвітовий рівень. Слід відмітити також і позитивну динаміку Китаю в отриманні патентів, що зумовлено плановим підходом в розвитку та діяльності закладів у країні. Саме це на думку науковців сприяло втіленню в життя нових зразків наукомісткої і високотехнологічної продукції. Проте, враховуючи активну діяльність уряду країни в усіх сферах її життя та плановий підхід до вирішення всіх поточних питань, саме тому можна очікувати значне збільшення наукових публікацій у найближчі роки. Уряд Китаю за останні роки значно підвищив та популяризував науково-технічний потенціал країни та збільшив частку високотехнологічної продукції в експорті. Саме тому, проаналізувавши політику Китаю у науковій галузі, що заснована на принципах високого рівня якості, ефективності наукових досліджень та підвищенні конкурентоспроможності, не просто відповідає таким сучасним тенденціям у світовому господарстві, як формування економіки знань, що є важливим фактором подальшого науково-технічного розвитку, але й призвела до

модернізації системи освіти й науки Китаю та виходу їх на світовий рівень [79, с. 65].

Країною, яка постійно займала перші позиції в науковій галузі є Великобританія. Це зумовлено тим, що в цій країні завжди велика увага була приділена фундаментальним дослідженням в університетах, а держава завжди відігравала важливу роль щодо створення належних умов. Задля популяризації наукової галузі у Великобританії майже у першій країні були створені наукові та технопарки, які створюються на базі, наприклад, такого університету як Кембриджський. За допомогою них, зокрема створюється таке оточення, яке є сприятливим задля появи нових наукомістких процесів та механізмів. Проте, у свою чергу, аналізуючи витрати на науку у Великобританії в останні роки, необхідно зазначити щодо їх зменшення приблизно на 15%.

Проаналізувавши механізм фінансування наукової діяльності у найбільш розвинених країнах світу, ми можемо констатувати, що воно має велику кількість різноманітних форм та підходів. Зокрема, можна виділити наступні види фінансування науки:

- фінансування всередині великих корпорацій;
- фінансування малими фірмами;
- фінансування ризикових фірм через створення венчурних фондів;
- розвиток некомерційних наукових організацій, що працюють у сфері пріоритетних прикладних науково-дослідних розробок;
- розвиток кооперації фірм у сфері науки;
- пряме державне фінансування фундаментальних досліджень і пріоритетних прикладних робіт.

Система фінансування науки формувалася в розвинених зарубіжних країнах протягом десятиріч і нині довела свою ефективність. У вищезазначених країнах значною є частка високотехнологічної продукції як у структурі внутрішнього виробництва і споживання, так і в структурі експорту на світовий ринок. Проте перенесення цього механізму у вітчизняні умови без яких-небудь змін здається невиправданим кроком, оскільки необхідно враховувати

особливості середовища у якому формувався й існує цей механізм у зарубіжних країнах [74].

До числа найбільш наукоємних галузей на основі ряду загальноновизнаних критеріїв наукоємності було віднесено наступні:

- аерокосмічну галузь;
- виробництво офісної і комп'ютерної техніки;
- виробництво засобів зв'язку;
- фармацевтичну і медичну промисловість [80, с. 99-100].

Аналізуючи вищевикладене, можемо зробити висновок, що

У Польщі, наприклад, чільне місце у системі органів управління науковою сферою займає Міністерство науки та вищої освіти Польщі, яке керує урядовою діяльністю в галузі науки і має бюджет для проведення наукових досліджень, фінансованих державними фондами [81].

Таким чином, у розвинутих країнах світу можна спостерігати тенденцію до модернізації сфери досліджень і розробок, особливо країн ЄС, які намагаються усіма зусиллями ліквідувати наявне технологічне відставання від США, країни, яка на даний час є лідером в інноваційній та науковій діяльності. Саме тому, для України важливим є аспект імплементації досягнень зарубіжних країн. Зокрема, доцільним та важливим є аспект адміністрування наукової галузі, а також – процесу фінансування даної галузі та забезпечення здійснення державної галузі.

3.2. Актуальні питання напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки

Проаналізувавши досвід зарубіжних країн щодо розвитку науки в цілому, а також державної політики у сфері науки, процесу її реалізації, а також органів управління та її реалізації, необхідно наголосити на тому, що актуалізується питання пошуку напрямків удосконалення сучасної державної політики у сфері науки. Найважливішим залишається питання щодо можливості імплементації та використання зарубіжного досвіду для України.

Наукова спільнота [82, с. 30] наголошує на тому, що у розвинених країнах, особливого значення набуває громадська думка щодо розвитку науки, а також постійний моніторинг щодо думки громадськості з даного приводу. Це зумовлено, у першу чергу, тим, що у країнах, у яких безпосередньо розуміють значущість та важливість науки для розвитку суспільства, доволі чітко усвідомлюється необхідність зворотного зв'язку з громадськістю.

Саме тому, у таких країнах на регулярній основі проводяться як масові, так і цільові експертні опитування. Незважаючи на євроінтеграційні прагнення та наміри України, нам так і не вдалося долучитися до спеціального проекту Європейської комісії «Євробарометр», в рамках якого у країнах Євросоюзу здійснюється постійний моніторинг громадської думки стосовно різних аспектів розвитку науки.

На нашу думку, проведення таких опитувань допомогло б зрозуміти та визначити проблематичні аспекти розвитку науки з точки зору громадськості. Зокрема, опитування можна було б проводити в контексті різних груп: людей, які не мають відношення до науки (не працюють у цій галузі); представників наукової спільноти, а також – науковців, які певним чином є і практиками. У свою чергу, на нашу думку, опитування доцільно було б проводити і серед представників управлінських структур.

Як зазначає, Т. Петрушина, починаючи з 2014 р. Інститут соціології НАН України в межах соціологічного моніторингу соціальних змін в українському

суспільстві щороку відстежує громадську думку з цих питань. Саме за результатами цих масових опитувань два роки тому в журналі «Вісник НАН України» вже було опубліковано статтю, в якій проаналізовано сприйняття вітчизняної науки і науковців нашими співгромадянами [82, с. 31]. Таким чином, Україна проводить таке опитування локально, без залучення представників ЄС.

Аналізуючи розвиток науки в Україні, необхідно чітко визначити чинники, що стримують розвиток вітчизняної науки та передумови. Зокрема, було проведено опитування серед експертів, які мали можливість визначити такі чинники у необмеженій кількості. Зокрема, представниками, які проводили таке анкетування, було отримано 137 відповідей, що дало змогу проаналізувати згруповані за змістом чинники у відсотковому вимірі як до експертів, так і до загальної кількості названих причин. Зокрема, було визначено наступні основні групи або ж блоки таких чинників. Це: соціально-економічні; соціально-політичні; інституційні та соціокультурні.

Грунтуючись на думці експертів, передусім розвиток вітчизняної науки стримується соціально-економічними чинниками, головне місце серед яких посідають питання, що пов'язані із фінансуванням наукової сфери. Експерти наголошували не лише на відсутності належного рівня фінансування, а його «критичної недостатності», «недопустимо, катастрофічно низькому рівні», а також нераціональному розподілі. Наслідком недостатнього фінансування експерти вважають відсутність мотивації до заняття наукою, особливо у найбільш здібних до наукової діяльності молодих людей, і низьку престижність наукової діяльності в країні загалом.

Друге місце посіли соціально-політичні та інституційні чинники, третє – соціокультурні причини. Щодо групи соціально-політичних чинників, то експерти визначили основною причиною нерозуміння можновладцями ролі науки в сучасному суспільстві. У свою чергу, це викликає відсутність державної та бізнесової підтримки науки, зацікавленості в її посиленні в країні та світі, відсутність стратегії розвитку науки на державному рівні і відсутність стратегії розвитку суспільства взагалі, негативне ставлення держави і культивування

такого ставлення в суспільстві, антинаукова державна політика аж до руйнування української науки з боку держави. На думку експертів саме вищезазначені чинники стримують розвиток науки як соціально-політичні.

У свою чергу, серед експертів, які зазначили інституційні перепони на шляху розвитку української науки, половина виокремила саме недоліки в організації та управлінні наукою. Зокрема, до таких перешкод були віднесені : погана організація науки, вкрай неефективна і непрофесійна система управління, відсутність сучасного наукового менеджменту, радянські стереотипи управління наукою, «перепони нинішнього законодавства госпдогвірної діяльності», забюрократизованість, догматизм.

До соціокультурних чинників, визначених експертами, були визначені :

- відсутність кваліфікованих кадрів (через відтік мізків до розвинених країн, низький рівень підготовки і декваліфікацію значної частини дослідників унаслідок демотивації, пов'язаної з мізерним фінансуванням);
- низький рівень культури академічної доброчесності; нерозвиненість сучасної культури наукової діяльності в академічному та вузівському середовищах;
- низька інноваційна культура урядовців;
- девальвація соціального капіталу науки, низький престиж професії науковця;
- погане знання англійської мови та недостатнє використання нових інформаційних технологій.

Т. Петрушина також акцентувала увагу на питанні щодо моделі організації науки, яка б найбільше сприяла її розвитку в українському суспільстві. Розглядаючи дане питання, переважна більшість вітчизняних експертів (дві третини, 23 з 37 експертів, що відповіли на це запитання) висловилися за змішану модель, яка враховує національні історичні традиції і світовий досвід; третина (11) респондентів віддали перевагу академічній моделі організації науки, що традиційно притаманна нашому суспільству. Жодний експерт не підтримав впровадження в Україні університетської моделі, історично найбільш поширеної

на Заході. Для порівняння: більше половини зарубіжних експертів (14) висловилися за змішану модель, третина (8) науковців з-за кордону віддали перевагу університетській моделі і лише двоє із зарубіжних експертів підтримали академічну модель організації науки.

У свою чергу, науковиця наголосила на неможливості та неправильності вибору хоч «академічної», хоч «університетської» моделі у тій формі та вигляді, в якій вони існують сьогодні, протиставляючи одну одній. На її думку, це зумовлено, у першу чергу, тим, що і академічні інститути, і університети в Україні потребують модернізації [82, с. 33].

С. О. Мосьондз також погоджується із точкою зору, що сучасні досягнення України в міжнародному вимірі ефективності функціонування національної наукової системи є недостатніми для забезпечення сталого розвитку вітчизняної економіки, гарантованої національної безпеки з метою виходу в найближчій перспективі та приведення у відповідність до європейських стандартів життя українських громадян за рахунок економічного зростання [83, с. 16].

О. М. Чечель зазначає, що найголовнішою проблемою є те, що незважаючи на результативність, якість функціонування і структура креативної частини національної наукової системи повною мірою відповідають потенційним потребам інтенсивного розвитку економіки, існує ряд недоліків. Зокрема, до них необхідно першочергово віднести структурну відсталість, технологічну хиткість економіки, яка була отримана у спадок від СРСР [84, с. 119].

Є. Б. Патон в одному із своїх інтерв'ю визначив основні причини перебування вітчизняної науки у тому, стані, в якому на даний час вона знаходиться. Зокрема, до них він відніс низький рівень реального попиту в Україні на науково-технологічну продукцію, відсутність інвестицій в інноваційну сферу, зокрема практики венчурного фінансування перспективних проектів, які можуть давати значний економічний ефект. Незважаючи на вищезазначене, він наголошує на тому, що приклади широкомасштабних впроваджень в Україні існують. Зокрема, Є. Б. Патон навів приклад економічного ефекту від застосування на вітчизняних вугільних шахтах

розробленої нашими вченими технології опорно-анкерного кріплення гірничих виробок і рекомендацій «ноу-хау» по схемах розташування анкерів, який становив у останні п'ять років понад 70 млн грн. [85].

Загалом, аналізуючи державну політику у науковій сфері, а також процес її реалізації, ми можемо констатувати та виділити наслідки такого провадження. Зокрема, погоджуючись із думкою науковців, ми можемо виділити :

- зниження кількості працівників в сфері науки майже в 3,3 рази. На противагу цьому, у США і Західній Європі така кількість зросла удвічі, у Південно-Східній Азії – учетверо);

- зниження чисельності дослідників у галузі технічних наук в 3,5 рази, водночас чисельність їх у царині політичних наук збільшилася в 5,6, юридичних наук – в 3,5 рази;

- зменшення освоєння нових видів техніки в 14,3 рази;

- зниження частки інноваційно-активних промислових підприємств у 5 разів (з 56 до 11,2 %), в європейських країнах їх частка становить у середньому 60 %;

- низький рівень приросту ВВП за рахунок введення нових технологій – 0,7 %, у той час як у розвинених країнах цей показник становить 60-90 % .

А. С. Попович наголошує на тому, що окрім вищезазначених причин необхідно також враховувати і той факт, що саме поняття наукового пріоритету не було однозначно сформульоване, а також не були достатньо чітко визначені його функції в реалізації державної політики у сфері науки [87, с. 81]. Саме визначення на законодавчому рівні категорії «науковий пріоритет» надало б змогу чітко усвідомити, що необхідно розуміти під даною дефініцією, а також розуміти її суть, що дозволило б чітко впроваджувати політику у сфері науки.

С. Мосьондз зазначає, що в Японії розроблено понад десять загальнодержавних економічних планів-прогнозів, пов'язаних із державним бюджетом. У цих планах першочергова увага приділяється тим галузям економіки, які створюють основу промислового потенціалу і мають головне значення для науково-технічного прогресу. Зокрема, Кабінет Міністрів Японії,

наприклад, розглядає стратегії розвитку однієї з найперспективніших галузей – нанотехнологій.

Так, уряд Японії намагається знайти нові методи забезпечення ефективного обміну інформацією між ученими різних спеціальностей та нові форми щодо управління підготовкою кадрів. Було створено промислово-технічний комітет з проблем нанотехнологій, який має вивчати найбільш важливі для Японії напрямки досліджень, розробляти наукові програми та сприяти впровадженню результатів у промислове виробництво.

Як зазначає науковець, у більшості країн створюються спеціальні управлінські структури, які сприяють підвищенню ролі держави в питанні вибору пріоритетів наукового розвитку і прогнозного забезпечення. Наприклад, у Німеччині – це Комісія з оцінки технологій; у Франції – Парламентське управління з питань вибору в галузі науки і техніки; у США – Управління з питань оцінювання технологій [83, с. 19].

Враховуючи той факт, що основною із проблем на даний час у забезпеченні наукової галузі, а також реалізації державної політики у даній сфері є фінансове забезпечення наукової галузі, можна констатувати, що для її вирішення, у першу чергу, необхідно розробити системний комплекс заходів. Зокрема, погоджуючись із думкою О. О. Другова та В. Т. Сухаревич [89, с. 82], вважаємо за доцільне до таких заходів віднести наступні :

- створити ефективну систему розподілу публічних ресурсів;
- забезпечити сприятливу систему фінансового регулювання науково-дослідної роботи.

Проте, на нашу думку, найбільш оптимальним буде саме налагодження співпраці із закордонними суб'єктами науково-дослідної роботи, оскільки це дозволить залучити інвестиції.

У свою чергу, порівнюючи тенденції розвитку наукової діяльності України з країнами ЄС, можна зазначити, що виділяються і позитивні моменти. Зокрема :

- основу працівників, які задіяні у виконанні науково-дослідних робіт, становлять дослідники. Така побудова повною мірою відповідає системі виконавців наукових досліджень і розробок європейського зразка;

- в Україні додержується принцип гендерної демократії в контексті підготовки кадрів наукової діяльності.

Проте, позитивних рис набагато менше, ніж негативних, до яких відносять [90]:

- Україна займає передостаннє місце серед 13 досліджуваних країн за кількістю виконавців наукових досліджень і розробок та дослідників у розрахунку на 1000 осіб зайнятого населення (у віці 15-70 років);

- основними формами підготовки наукових і науково-педагогічних працівників вищої кваліфікації в Україні є аспірантура і докторантура, показники результативності діяльності даних форм низькі та існують значні відмінності у розподілі аспірантів за галузями наук;

- Україна займає передостаннє місце серед 33 країн за значенням частки витрат на виконання досліджень і розробок у ВВП та має найнижчий показник частки фінансування витрат на виконання наукових досліджень і розробок сектору вищої освіти.

Ми впевнені, що саме вирішення таких хоч і незначних недоліків, надасть можливість вивести наукову галузь України на якісно новий рівень.

А. І. Амоша зазначає наступні тенденції, які є характерними для наукової сфери України :

- зменшення кількості науково-технічних організацій;
- старіння лабораторного устаткування;
- низький рівень попиту на вітчизняну наукову продукцію;
- зниження інтересу до наукових установ з боку держави та приватного сектора;
- відтік наукових кадрів за кордон;
- «старіння» наукових кадрів;

– скорочення кваліфікованого допоміжного персоналу в науково-технічній сфері [91].

Таким чином, пошук напрямків удосконалення наукової галузі, забезпечення державної політики у сфері науки першочергово має спиратись на визначення та аналіз даних причин. Вироблення рекомендацій, пропозицій та пошук оптимальних напрямків вирішення зазначених проблем дозволить імплементувати ефективну політику та її реалізацію у сфері науки в контексті євроінтеграційних процесів, а також на основі вивчення та дослідження міжнародного досвіду.

На нашу думку, першочерговим завданням у сфері реформування наукової сфери є її інституційне забезпечення. Зокрема, як було проаналізовано вище, на даний час в Україні існує значна кількість нормативно-правових актів, які регулюють основним чином питання, що пов'язані із науковою галуззю. У зв'язку із тим, що деякі із таких актів були прийняті давно, необхідно оновити законодавчу базу у сфері науки, що також зумовлено і необхідністю приведення її до вимог міжнародних стандартів. Зокрема, було досліджено питання щодо створення єдиного кодифікованого та систематизованого єдиного акту. Вважаємо, що це дозволило б оптимізувати вітчизняну нормативно-правову базу.

У цьому контексті слід звернути увагу на точку зору Б. Є. Патона [85], який наголосив на тому, що стимулювати розвиток науки можливо шляхом прийняття низки законів, які б мотивували бізнес до спонсорської діяльності. Це б дозволило залучити можливі варіанти спонсорської допомоги задля належного рівня функціонування наукової галузі.

Представники наукової спільноти висловлюють також думку з приводу того, що процесом реформування наукової галузі мають займатися фахівці-науковці, а не чиновники МОН чи політики. Це зумовлено тим, що науковці знають усі проблемні аспекти та можуть надати саме практичні поради щодо їх усунення, оскільки саме вони є представниками, які втілюють результати наукової галузі у практичній площині.

На нашу думку, найбільш оптимальним є, як ми зазначали вище, проведення обговорення питань розвитку і реформування наукової галузі в Україні із залученням саме тих осіб, хто має безпосередній стосунок до наукової діяльності.

Зважаючи на євроінтеграційний курс України, актуалізується розвиток саме міжнародного співробітництва шляхом безпосередньо посилення кооперації вітчизняних інституцій із аналогічними у розвинених країн.

Б. Є. Патон визначив ще один пункт як пропозицію в удосконаленні наукової сфери в цілому, а також реалізації державної політики у науці України. Він наголосив, що необхідно на даний час радикально боротися з проявами псевдонаукової діяльності, «розвивати рух за наукову чесність і формувати дієві етичні принципи в науковому співтоваристві» [85].

Останнім часом можна спостерігати тенденцію до існування наукових фахових видань, які певною мірою і породжують таку псевдонауку, публікуючи результати наукових досліджень, які є невідповідними та певним чином не відповідають дійсності. Все це знижує рівень наукового потенціалу України у світовому науковому просторі.

На нашу думку, доцільним є також і розробка та прийняття Концепції державної політики у сфері науки в Україні. Ця Концепція повинна містити комплексне теоретико-методологічне підґрунтя державної політики у сфері науки. Це дозволить визначити пріоритетні напрями в контексті реалізації державної політики у сфері науки із визначенням тих галузей, які потребують більш детального зосередження уваги.

Таким чином, підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що негативні явища, які мають місце у науковій сфері, носять незворотній характер та становлять собою загрозу, що потребує негайного вирішення та невідкладних заходів.

Зокрема, на нашу думку, основна причина «занепаду» наукової сфери є фінансування. Саме шляхом збільшення фінансування можливо вивести наукові дослідження в Україні на відносно якісно новий рівень розвитку.

Якщо ми кажемо про адміністративно-правове забезпечення, то, у першу чергу, необхідно зазначити щодо законодавчої бази адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки. На нашу думку, вирішення проблеми розрізненості та значної кількості нормативно-правових актів сприяє усуненню колізій у законодавстві, що регулює питання наукової галузі. У свою чергу, систематизація та кодифікація таких нормативно-правових актів надасть змогу як практикаам, науковцям та пересічним громадян орієнтуватися у нормативній базі. Ще однією із нагальних причин, яку необхідно вирішити – є відтік «наукового потенціалу» країни за кордон. Проте, для вирішення вищезазначеної причини необхідно усунути ряд причин, які її викликають. На даний час актуалізується питання щодо популяризації наукової діяльності серед молоді, які є потенційними науковцями.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері науки. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень, висновків, пропозицій та рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Основні з них наведено нижче:

1. Надати конкретну класифікацію етапів становлення та розвитку науки, як уже було зазначено, є неможливим. Це зумовлено тим, що вони тісно переплітаються і залежать від історичних процесів, що мали місце. Було визначено наступні основні етапи процесу становлення та розвитку науки:

- антична епоха;
- Середньовіччя;
- Відродження;
- XVI-XVIII століття;
- XIX століття;
- СРСР;
- XIX століття (Україна);
- XIX-XX століття;
- незалежна Україна.

Вищенаведена періодизація відповідає найбільш важливим історичним процесам та етапам, які мали місце в Україні, а кожний етап – має свою парадигму, свою картину світу, свої фундаментальні ідеї. Зародження історії науки відбулось у той момент, коли виникла об'єктивна необхідність здобуття знання, оскільки це є важливою передумовою орієнтації та існування людини у навколишньому середовищі. Саме тому, історія еволюції науки нараховує багато століть.

2. Категорія «наука» в цілому є багатогранною та динамічною, а тому важко надати єдине визначення даної дефініції. Це породжує існування

плюралізму наукових поглядів на її трактування, що унеможливило існування єдиного визначення. Проте, проаналізувавши досліджені визначення дефініції, що були виокремлені вище, вважаємо за більш доцільне наступне: наука становить собою результат інтелектуальної творчої діяльності людини, що має за мету здобуття і використання нових знань. Науку необхідно чітко відмежовувати від релігії, міфології, містики, філософії, мистецтва, ідеології та техніки. Причинами цього є відмінність у їх кінцевому результаті. Наука виконує ряд функцій, які направлені на вирішення конкретних завдань та досягнення цілей.

Досліджуючи науку як об'єкт адміністративно-правового регулювання, необхідно наголосити на підтримці науки державою задля ефективного економічного розвитку, а також покращення рівня життя населення. Вона містить у собі наступні елементи: фундаментальні наукові дослідження; рекомендації, наукові відкриття, обґрунтування нових понять та уявлень; наукові концепції, принципи, методи, поняття та терміни, наукові публікації; прикладні наукові; суб'єкти наукової діяльності та суб'єкти управління науковою діяльністю; нормативно-правове забезпечення наукової діяльності.

3. Державну політику у сфері науки необхідно визначати як стратегію та тактику взаємопов'язаних відносин між державою в особі уповноважених органів з науковою галуззю в контексті забезпечення наукового та інноваційно-технологічного розвитку країни.

Питання щодо якісного забезпечення, формування та реалізації державної політики у науковій сфері актуалізується у зв'язку із відсутністю чіткої стратегії у вищезазначеній сфері, так званою *policy of non-policy*. Аналіз нормативно-правового регулювання у сфері наукової діяльності в Україні дозволяє стверджувати, що вона становить собою певну сукупність законів та підзаконних нормативних актів, які спрямовані безпосередньо на врегулювання суспільних відносин у науковій сфері.

У загальному вигляді класифікація правових актів у сфері наукової діяльності за юридичною силою може мати такий вигляд:

- 1) Конституція України;
- 2) Закони України;
- 3) акти Міністерства освіти та науки України
- 4) постанови Верховної Ради України;
- 5) постанови Кабінету Міністрів України;
- 6) Укази Президента України;

7) нормативні акти міністерств, державних комітетів, що стосуються сфери науки і техніки, які приймаються в межах компетенції того органу, що його видає, у формі постанов, положень, наказів, інструкцій, правил тощо.

Так само як з приводу інших галузей, Конституція є основоположним документом, що має найвищу юридичну силу з питань регулювання наукової сфери. Зокрема, ст. 54 Конституції України гарантує громадянам свободу наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожен громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

До основних законів, що регулюють наукову діяльність в Україні ми відносимо наступні:

- Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»;
- Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу»;
- Закон України «Про пріоритетні напрямки розвитку науки і техніки»;
- Закон України «Про інноваційну діяльність»;
- Закон України «Про наукові парки»;
- Закон України «Про державне регулювання у сфері трансферу технологій»;
- Закон України «Про науково-технічну інформацію».

Аналізуючи підзаконні нормативно-правові акти, необхідно зазначити, що важливе місце посідає прийнята у 2007 році Постанова Верховної Ради України

«Про Рекомендації парламентських слухань на тему «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації». Вищезгадана Постанова була направлена на забезпечення посилення контролю за дотриманням норм Конституції України та вимог Законів України, що регулюють питання, пов'язані із питаннями наукової діяльності.

4. Чіткого, закріпленого на законодавчому рівні поняття суб'єктів наукової діяльності та суб'єктів адміністративно-правового регулювання і забезпечення державної політики у сфері науки немає. Проте, якщо розглядати питання формування та реалізації державної політики у сфері науки, то відповідно до Розділу IV Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», який є основним нормативно-правовим актом, що регулює наукову діяльність, суб'єктами державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності є:

- Верховна Рада України (ст. 39);
- Президент України (ст. 40);
- Кабінет Міністрів України (ст. 41);
- а також центральний органи виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику – Міністерство освіти і науки України (ст. 42).

Раніше до цього переліку також відносили і Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України, основним завданням якого була саме реалізація державної політики у сфері наукової діяльності. Проте, Уряд реорганізував вищезазначене Агентство створивши центральний орган виконавчої влади з реалізації політики у сфері електронного урядування – Державну службу з питань електронного урядування. У свою чергу, питання, пов'язані із управлінням наукою були повернуті до Міністерства освіти і науки України, що дозволило певним чином поступово розвивати структуру наукових досліджень.

Проте, необхідно наголосити, що вищеперераховані суб'єкти є саме суб'єктами державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності.

Це зумовлено тим, що Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» у статті 4 надає наступний перелік суб'єктів наукової і науково-технічної діяльності:

- наукові працівники;
- науково-педагогічні працівники;
- аспіранти;
- ад'юнкти і докторанти;
- інші вчені;
- наукові установи;
- університети;
- академії;
- інститути;
- музеї;
- інші юридичні особи незалежно від форми власності, що мають відповідні наукові підрозділи;
- громадські наукові організації

Таким чином, необхідно чітко розмежовувати суб'єктів наукової діяльності, а також суб'єктів державного регулювання та управління у сфері наукової діяльності.

5. Проаналізувавши положення щодо державного управління науковою галуззю у країнах ЄС, ми із впевненістю можемо констатувати, що для вищезазначених країн характерною є певною мірою схожа система організації, управління й фінансування фундаментальних досліджень, яку можна визначити як континентальну модель. Основними її ознаками є: наявність високої частки державного (бюджетного) фінансування досліджень і розробок, а також наявність великих наукових інститутів, що історично склалися, а також функціонування співтовариств, що беруть участь в управлінні й фінансуванні фундаментальної науки.

У розвинутих країнах світу можна спостерігати тенденцію до модернізації сфери досліджень і розробок, особливо країн ЄС, які намагаються усіма

зусиллями ліквідувати наявне технологічне відставання від США, країни, яка на даний час є лідером в інноваційній та науковій діяльності. Саме тому, для України важливим є аспект імплементації досягнень зарубіжних країн. Зокрема, доцільним та важливим є аспект адміністрування наукової галузі, а також – процесу фінансування даної галузі та забезпечення здійснення державної галузі.

б. Визначено основні недоліки адміністративно-правового забезпечення наукової сфери, для усунення яких запропоновано:

- проведення опитування різних категорій населення, а також моніторингу задля виявлення громадської думки з приводу розвитку науки у державі;

- створення єдиного кодифікованого нормативно-правового акту, який би регулював питання, пов'язані із науковою, науково-технічною та інноваційною галуззю;

- популяризація науки серед молоді, які є потенційними науковцями задля усунення відтоку «наукового потенціалу»;

- створення спеціальної управлінської структури, яка сприяла би підвищенню ролі держави в питанні вибору пріоритетів наукового розвитку і прогнозного забезпечення (як наприклад у Німеччині - Комісія з оцінки технологій; у Франції – Парламентське управління з питань вибору в галузі науки і техніки; у США – Управління з питань оцінювання технологій);

- залучення інвестицій іноземних партнерів у науково-інноваційну сферу, зокрема шляхом запровадження практики венчурного фінансування перспективних проєктів, які можуть давати значний економічний ефект.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Корягін М. В., Чік М. Ю. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Алерта, 2017. 622 с.
2. Федорова Н. Є. Фактори розвитку науки під впливом еволюції суспільства. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. URL: <http://www.vestnikdnu.com.ua/archive/201263/249-254.html>.
3. Канке В. А. Основные философские направления и концепции науки. Итоги XX столетия. Москва: Прогресс, 2000. 343 с.
4. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Київ: Кондор, 2006. 206 с.
5. Удалов В. Л. Методологія науки: історичні рівні розвитку, сучасний «перехідний період». *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. 2014. № 1 (7). С. 16-27.
6. Семчук А. Історичні етапи та еволюцію розвитку науки. URL: <http://h.ua/story/429740/>
7. Спиркин А. Г. Философия в 2 ч. Ч. 1: учебник для академического бакалавриата. Москва : Издательство Юрайт, 2017.
8. Цехмістрова Г. С. Основи наукових досліджень : навч. посібн. Київ : Видвничий Дім «Слово», 2004. 240 с.
9. Рассоха І. М. Методологія та організація наукових досліджень: конспект лекцій. Харків: ХНАМГ, 2011. 76 с.
10. Ковбасюк Ю. В., Ващенко К. О. Сурмін Ю. П. Державна політика : підруч. Київ : НАДУ, 2014. 448 с.
11. Колесников О. В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2011. 144 с.
12. Шишкіна Є. К., Носирев О. О. Методологія наукових досліджень: навч. посібн. Харків: Вид-во «Діса плюс», 2014. 200 с.

13. Петров В. П. Философия : курс лекций : учеб. для вузов по дисциплине «Философия» для естеств. и техн. специальностей. Москва: Гуманитарный изд. центр ВЛАДОС, 2012. 551 с.

14. Ратніков В. С. Основи філософії науки і філософії техніки: навч. посібн. Вінниця : ВНТУ, 2012. 291 с.

15. Рудельсон К. Современные документные классификации. Москва : Наука, 1973. 263 с.

16. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

17. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 26. 11. 2015 р. № 848- VIII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.

18. Про наукову і науково-технічну експертизу: Закон України від 10. 02. 1995 р. № 51/95-ВР. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80>.

19. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки: Закон України від 11. 07. 2001 р. № 2623-III. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14>.

20. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04. 07. 2002 р. № 40-IV. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.

21. Про наукові парки: Закон України від 25. 06. 2009 р. № 1563-VI. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17>.

22. Про державне регулювання у сфері трансферу технологій: Закон України від 14. 06. 2006 р. № 143-V. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/143-16>.

23. Про науково-технічну інформацію: Закон України від 25. 06. 1993 р. № 3322-XII. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12>.

24. Христинченко Н. П. Система адміністративно-правових актів, якими регулюється наукова діяльність в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. Випуск 3 (9). С. 237-241.
25. Гіжевський В., Головченко В., Демський Е. Популярна юридична енциклопедія. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 527 с.
26. Самсонов В. Административное законодательство : понятие, содержание, реформа. Харьков : Основа, 1991. 120 с.
27. Головка С. Г. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» : важливий крок у становленні нормативно-правового забезпечення наукової та освітньої галузі / Правова реформа в сучасних умовах: досягнення і перспективи : матеріали VI Міжнародної наукової конференції (Київ, Національний авіаційний університет, 2016.). Київ : МП «Леся», 2016. Т. 1. С. 60-62.
28. Загородній А. Г. Міжнародне співробітництво НАН України з європейськими дослідницькими структурами. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 5. С. 24-28. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnanu_2016_5_7.
29. Неколяк Р. В. Розвиток законодавчого регулювання наукової діяльності. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 194-197.
30. Пахомова А. О. Загальна характеристика законодавства у сфері проведення науково-дослідних робіт. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. Число 2 (21). С. 52-58.
31. Про дотримання законодавства щодо розвитку науково-технічного потенціалу та інноваційної діяльності в Україні : Постанова Верховної Ради України від 16.06.2004 р. № 1786-IV. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1786-15>.
32. Про Концепцію науково-технологічного інноваційного розвитку: Постанова Верховної Ради України від 13.07.1999 р. № 916-XIV. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14>.

33. Попович О. С. Про деякі особливості розвитку і практичної реалізації законодавства, що регулює науково-технологічну й інноваційну сферу. *Юридична Україна*. 2004. № 7.

34. Чернюк В. Наукові парки в Україні – стан та проблеми діяльності. *Право та інновації. Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2016. № 1. С. 68-75.

35. Про науковий парк «Київська політехніка»: Закон України від 22.12.2006 р. № 523-V. *Верховна Рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/523-16/ed20061222>.

36. Данилова І. П. Законодавче регулювання наукової сфери України: теоретико-правовий аспект. Загальна проблематика на сучасному етапі розвитку держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2015. Серія ПРАВО. Випуск 32. Том 3. С. 15-19.

37. Мосьондз С. О. Світоглядне бачення державної політики у сфері науки. *Вісник Запорізького національного університету*. 2013. № 3. С. 11-14.

38. Мосьондз С. О. Гносеологічні засади державної політики у сфері науки. *Часопис Академії адвокатури України*. 2013. № 18.

39. Дынкин А. Наука и государственная научная политика: теория и практика. Москва: Наука. 1998. 268 с.

40. Про затвердження середньострокового плану пріоритетних дій Уряду до 2020 року та плану пріоритетних дій Уряду на 2017 рік: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03. 04. 2017 № 275-р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>.

41. Про Концепцію науково-технологічного та інноваційного розвитку України: Постанова Верховної Ради України від 13.07. 2017 р. № 916-XIV. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/916-14>.

42. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації»: Постанова Верховної Ради України від 27. 06. 2007 р. № 1244-V. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1244-16>.

43. Мосьондз С. О. Джерела державної політики у сфері науки в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2011. № 21.
44. Христинченко Н. П. Суб'єкти наукової діяльності в Україні. *Наше право*. 2014. № 5. С. 50-53.
45. Мосьондз С. О. Роль державного регулювання у сфері науки в Україні. *Право і суспільство*. 2011. № 5. С. 79-82.
46. Про Премію Верховної Ради України найталановитішим молодим ученим в галузі фундаментальних і прикладних досліджень та науково-технічних розробок : Постанова Верховної Ради України від 16.03.2007 р. № 775-V. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/775-16/ed20120614>.
47. Про встановлення щорічної Премії Верховної Ради України педагогічним працівникам загальноосвітніх, професійно-технічних, дошкільних та позашкільних навчальних закладів : Постанова Верховної Ради України від 14. 09. 2006 р. № 131-V. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon1.rada.gov.ua/rada/show/131-16>.
48. Про встановлення іменних стипендій Верховної Ради України для найталановитіших молодих учених : Постанова Верховної Ради України від 16.03.2007 р. № 774-V. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/774-16>.
49. Про затвердження Положення про Міністерство освіти і науки України : Постанова Кабінету Міністрів України від 16. 10. 2014 р. № 630. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/630-2014-%D0%BF>.
50. Деякі питання реформування державного управління України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24. 06. 2016 р. № 474-р. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-%D1%80#n9>.
51. Ребкало В. А., Тертичка В. В. Державна політика : аналіз та механізми її впровадження в Україні : навч. посібн. Київ : Видавництво УАДУ, 2000. 232 с.

52. Романов В. Є., Рудік О. М., Брус Т. М. Державна політика : аналіз та механізми її впровадження. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2003. 72 с.
53. Петренко І. Сутність державної політики та державних цільових програм. *Віче*. 2011. № 10. С. 23-25.
54. Попович О. С. Науково-технологічна та інноваційна політика : основні механізми формування та реалізації. Київ : Фенікс, 2005. 226 с.
55. Солошенко В. Розширення співробітництва України з європейськими країнами в галузі науки та технологій. *Віче*. 2010. № 22.
56. Мосьондз С. О. Еволюція органів публічної адміністрації у сфері науки на теренах України. *Журнал східноєвропейського права*. 2014. № 2. С. 10-14.
57. Питання Міжвідомчої ради з координації фундаментальних і прикладних досліджень в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 04. 07. 2018 р. № 526. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2018-%D0%BF>.
58. Гуржій Т. О. Актуальні проблеми державного прогнозування у сфері безпеки дорожнього руху. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 3. С. 68–73.
59. Дзевелюк М. Державна політика та функції сучасної державної : до проблеми взаємозв'язку. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica*. 2016. С. 21-25.
60. Цветков В. В., Селіванов В. М., Скрипнюк О. В. Державне управління і політика : монографія. Київ : Абрис, 2006. 198 с.
61. Шакіна Н. А. Державне регулювання науково-технічної та інноваційної сфери України : проблеми та перспективи. *Міжнародна економічна політика. Спецвипуск. Частина 2*. 2012. С. 383-389.
62. Новицький В. Є. Проблеми інституційно-інноваційного регулювання в контексті завдань національного розвитку на сучасному етапі глобалізації. *Наукові вісті НТУУ «КПІ»*. 2009. №5. С. 5-10.

63. Мосьондз С. О. Основні форми державного регулювання науки в Україні *Вісник Академії адвокатури України*. 2013. Число 2 (27). С. 24-30.

64. Еріх Янч. Прогнозирование научно-технического прогресса. Москва : Прогресс, 1974. 264 с.

65. Будкін В. Державна інноваційна політика : український та зарубіжний досвід. *Дослідження міжнародної економіки. Збірник наукових праць*. 2011. Випуск 1 (66). С. 25-40.

66. Чистов С. М., Никифоров А. Є., Куценко Т. Ф. Державне регулювання економіки : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2000. 316 с.

67. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV. *Верховна Рада України*. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>.

68. Данилова І. П. Зарубіжний досвід державного регулювання наукової сфери: теоретико-методологічні рекомендації для України. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica*. 2014. С. 79-85.

69. Державна науково-технічна та інноваційна політика, її сутність, цілі й принципи. URL: <http://library.if.ua/book/72/5273.html>.

70. Рубвальтер Д. А. Реформа науки во Франції: полезный опыт для России. *Информационно-аналитический бюллетень ЦИСН*. С. 3-10.

71. Ядранська О. В. Зарубіжний досвід державного регулювання науки: основні форми та напрями. *Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія: Державне управління*. 2007. Вип. 93, т. 8. С. 63–69.

72. Руффини П. Б. Научная и инновационная политика во Франции. *Форсайт*. 2008. № 2(6). С. 48-55.

73. Шовкун І. А. Моделі інноваційного розвитку: міжнародний досвід та уроки для України. *Проблеми науки*. 2002. № 8. С. 75–83.

74. Луценко Т. А. Міжнародний досвід державного регулювання науки та інноваційної діяльності. *Теорія та практика державного управління*. Випуск 2 (49).

75. Христинченко Н. П. Міжнародний досвід організації наукової діяльності на прикладі США та Німеччини. *Наше право*. 2014. № 6. С. 17-21.
76. Гаврилюк Р. П. Державна політика Японії у сфері розвитку інноваційної економіки. *Економіка та держава*. 2012. № 10. С. 46-49.
77. Андрощук Г. О. Національна інноваційна система Фінляндії : формула успіху. *Наука та інновації*. 2010. Т. 6. № 4. С. 93-107.
78. Каленюк І., Корсак К. Фінляндія – лідер у становленні суспільства знань та інноваційної економіки ХХІ століття. *Вища школа*. 2004. № 2-3.
79. Голіков А. П., Златкіна О. Д. Політика Китаю в науково-технічній сфері в контексті його конвергенції до світової економіки знань *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Випуск 6, частина 1. С. 63-66.
80. Михайлишин Л. І. Зарубіжний досвід активізації інноваційної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 6, частина 2. С. 99-104.
81. Міністерство науки та вищої освіти Польщі. URL : <https://www.gov.pl/web/nauka/>
82. Петрушина Т. Сприйняття вітчизняної науки і науковців у суспільній свідомості. *Вісник НАН України*. 2015. № 2. С. 29-36.
83. Мосьондз С. О. Стратегічний вектор розвитку державної політики у сфері науки в Україні. *Адміністративне право і процес*. 2013. № 3 (5). С. 16-22.
84. Чечель О. М. Основні стратегічні пріоритети інноваційної складової економічної політики держави. *Економіка та держава*. 2011. № 1. С. 118–120.
85. Інтерв'ю президента Національної академії наук України академіка НАН України Бориса Євгеновича Патона. *Національна академія наук України*). 2015. URL : <http://www.nas.gov.ua>.
86. Мазур О. А. Українська наука – цифри і факти. *Наука України у світовому інформаційному просторі*. Випуск 7. Київ : Академперіодика, 2013. С. 5-11.

87. Попович А. С. Бюрократизация общества и научной жизни как фактор торможения инновационного развития. *Науковедение*. 2003. № 4. – С. 79–96.

88. Микитюк О. М. Становлення та розвиток науково-дослідної роботи у вищих педагогічних закладах України (історико-педагогічний аспект): монографія. Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. Харків: ОВС, 2001. 256 с.

89. Другов О. О., Сухаревич В. Т. Удосконалення фінансового забезпечення сфери науки в Україні. *Управління у сферах фінансів, страхування та кредиту*: тези доповідей II Всеукраїнської науково–практичної конференції (18–21 листопада 2009 року). Національний університет «Львівська політехніка». Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2009. С. 80–82.

90. Котикова О. І., Скора Л. Р. Наукова діяльність України у європейському вимірі. *Ефективна економіка*. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/4.pdf

91. Амоша А. И. Методология оценки эффективности инноваций в угольном производстве. Донецк: ИЭП НАН Украины, 2005. 250 с.